

Mañas, Vladimír

Musica

In: Mañas, Vladimír. *Nicolaus Zangius: hudebník přelomu 16. a 17. století : na stopě neznámému*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2020, pp. 115-149

ISBN 978-80-210-9716-2; ISBN 978-80-210-9717-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143692>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

4 MUSICA

Tu musela být muzika a pacholata spívající písně světské, oplzlé, nemravné a hanebné, které dobré mravy porušují, za které netoliko se nestyděli a že se Bůh na to dívá, zapomněli, ale ještě v nich kratochvil, rozkoš a potěšení své měli, smíchy, řečtání a postakování (sic) svá strojili.

*(Lamentací. Žalostivý pláč a toužebné naříkání země Moravské ... 1605)*¹

Pokus o co nejpodrobnější rekonstrukci osudů a kontaktů Nicolause Zangia v první kapitole doplňuje obdobně pojatý náčrt hudebního dění na dvoře Karla z Lichtenštejna. V souvislosti s jeho značným jméním, vysokým postavením u dvora císaře Rudolfa II. i v rámci moravské zemské správy a vzhledem k okázalému způsobu života by měl být právě on postavou podrobenou zkoumání v otázkách hudebních, což se však dosud nestalo. Hudební provoz, byť i na té nejvyšší možné úrovni, má na rozdíl od sběratelství či stavebních aktivit nutně pomíjivý charakter. Téměř zcela mu chybí i jakýsi starožitný odér, který s odstupem staletí může ulpět i na předmětech denní potřeby. Více než nástroje rozpadlé na prach či přetavené v jiné předměty ono zapomnění postihuje samotný repertoár, zvláště v případě světských skladeb, tak úzce svázaných s dobovou módou.

I přes značnou mezerovitost si sledovatelné počátky hudebního dění na dvoře Karla z Lichtenštejna zaslouží pozornost. Spektrum dochovaných pramenů je poměrně pestré a díky byt jen krátkodobému angažmá Nicolause Zangia do služeb moravského zemského hejtmána lze budování šlechtického hudebního souboru, dobovou terminologií muziky, sledovat od samotného počátku a v poměrně

¹ OBZINA, František (ed.). *Lamentací. Žalostivý pláč a toužebné naříkání země Moravské na mnohé ohavnosti a rozličné těžkosti a trápení její, v němž se jistotně a pravdivě vypravuje všechno, co, jak a kdy se tam dalo a stalo léta 1605*. Vyškov na Moravě: František Obzina, 1937, s. 10.

značných detailech. Knížecí titul (1608) i značné územní zisky včetně Opavského (1614) a Krnovského knížectví (1622) však z hlediska hudebního dění hrají podstatně menší roli než zmíněná hejtmanská funkce, kterou Karel z Lichtenštejna zastával po necelé tři roky (1604–1607). S vědomím nutné disparátnosti pramenů se zdá být zjevné, že právě tato funkce vrcholného zemského reprezentanta jej přiměla k začlenění hudebního souboru do struktury svého rodičího se dvora, a to v rozsahu v pozdějších letech už nedosaženém.²

4.1 Muzika: vymezení terminologické

První století lichtenštejnské knížecí éry, tedy století sedmnácté, je dobou poměrně výrazných terminologických posunů. Původně jasně vymezené pojmy jako *kapela* a *muzika* ztrácejí své kontury, o čemž svědčí například instrukce Karla Eusebia z Lichtenštejna (1611–1684, instrukce vznikla kolem roku 1680)³ a postupně dochází i k významovému pohlčení druhého pojmu prvním. V časovém horizontu vrstevníků Nicolause Zangia a Karla z Lichtenštejna však původní terminologické vymezení má ještě svůj smysl a jeho odraz v dobových pramenech se vyplatí sledovat. V dochovaných účtech dvora Karla z Lichtenštejna z let 1604 až 1623 je důsledně používán termín *Musica*.

2 Zatím stále vzácné doklady hudební kultury v moravském aristokratickém prostředí se příznacně váží právě k její elitě. Několik zpráv různého typu včetně pozůstalostního spisu, zahrnujícího tabulatury pro varhany a pro loutnu, se vztahuje k Zachariáši z Hradce (z. 1589), který zastával úřad zemského hejtmána v letech 1567 až 1572; viz KOUKAL, Petr. Dvě poznámky k hudebnímu dění na zámku v Telči. *Studie Muzea Kroměřížska* 1991. Kroměříž 1992, s. 46–47, zde s. 46.

Hanuš Haugvic z Biskupic (z. 1580) obdržel darem luxusní tisk *Novus Thesaurus Musicus* (Benátky 1568) od jeho vydavatele Pietra Giovanelliho. V dochovaných hlasových knihách exemplářů v Boston Public Library a Hargrove Library at the University of California, Berkeley (USA) se nachází tištěný dedikační list s připsáním Haugvicovi jakožto královskému podkomoří (*camerarius Moraviae*), viz LEWIS, Mary S. *The Printed Music Book in Context: Observations on Some Sixteenth-Century Editions. Notes, Second Series*, 1990, 46, č. 4, s. 907–912, reprodukce na s. 911; srovnej EDWARDS, Scott L. *Repertory Migration*, op. cit., s. 12.

Úřadem podkomořího pověřil císař Rudolf II. Haugvice v druhé polovině roku 1571 (MZA, G 1 Bočkova sbírka, inv. č. 2218, 21. září 1571) a tuto funkci Haugvic opustil roku 1578 v souvislosti s jmenováním zemským hejtmánem, viz STARÝ, Marek. Jmenování moravského zemského hejtmána v roce 1578. *Časopis Matice moravské* 2009, CXXVII, č. 2, s. 441–453. Za poskytnuté údaje jsem zavázán Haně Seichterové.

Stejný tisk Giovanelli roku 1569 zaslal městským radám v Brně, Znojmě a Olomouci, viz STUDENIČOVÁ, Hana. ... einem ersamen Rath verehrt, op. cit., s. 19; tisk byl pořízen také pro augustiniánský klášter v Brně (vazba nese iniciály opata Augustina Clementa a letopočet 1582), viz STUDENIČOVÁ, Hana. Q. In Search of musicalia from the Baroque Library of the Augustinian Eremites in Brno. *Musicalogica Brunensia* 2018, č. 2, s. 5–23, zde s. 10–11.

3 MAÑAS, Vladimír. „... viell fürsten halten ein Musica“: Musik und Musiker am Hofe der Fürsten von Liechtenstein im 17. Jahrhundert. *Studia historica Brunensia* 2017, 64, č. 1, 2017, s. 189–215.

Impulesem k potřebnému exkurzu byla mimo jiné výzva Petra Mati k důkladnému srovnání funkční struktury dvorů.⁴ V rámci raněnovověkých strukturních změn konstatuje Maťa tendenci k demilitarizaci a prohloubení reprezentační a správně-byrakratické funkce, tedy ve zkratce přeměnu vojenské družiny v osobu reprezentující.⁵ Klíčový pojem *Musica*, který užívá ve své instrukci také Karel Eusebius z Lichtenštejna, a který probleskuje řadou novověkých pramenů, má – snad i samotnému označení poněkud navzdory – podobné středověké kořeny.

Stručné, avšak velice výstižné shrnutí nabízí Howard M. Brown. Dvorské hudební instituce, vzniklé v průběhu 15. století, odrážely praxi vnějšího světa. Většina panovníků zaměstnávala tři druhy hudebníků. Ideální normu na tomto místě představuje především situace na dvoře francouzského krále Františka I., který angažoval zpěváky a varhaníka jako hudební personál své kaple (*Musique de la chapelle*), instrumentalisty (*Musique de l'écurie*) a prakticky velmi volnou skupinu virtuosních zpěváků i instrumentalistů jako individuální komorní hudebníky (*Musique de la chambre*). Úloha krajních skupin je vcelku pochopitelná a dobře vymežitelná. Skupina prostřední, v případě Františkova dvora jednak soubor ceremoniálních trubců s tympanisty, ansámbl šalmajů a pozounů a konečně i soubor smyčcových nástrojů, sloužila především k tanečním a dalším gala produkcím.⁶

V rámci dvorské struktury podléhali hudebníci kaple i komorní hudebníci hofmistřovi, zatímco instrumentalisté do gesce štolby (*Stallmeister*). Toto tradiční schéma potvrzuje například dokument z doby císaře Maxmiliána II., sestavený v Praze roku 1565 (*Instruction und Ordnung auf die Capeln und Instrumentisten*). Navzdory úzké spolupráci obou souborů byli zpěváci (*Capel*) podřízeni nejvyššímu hofmistřovi, zatímco instrumentalisté nejvyššímu štolbovi. Terminologickému rozlišení v pražské instrukci odpovídá podobná dvojice termínů v případě vévodského dvora v Heidelbergu k roku 1558: *Capell* vs. *Musica*.⁷ Zmíněnou úzkou spolupráci obou souborů a stírání těchto strukturních schémat v rámci dobové hudební praxe pak dosvědčuje řada případů, kdy vedoucí instrumentalistů vykonával funkci vicekapelníka (zástupce vedoucího souboru kaple) či přímo kapelníka.⁸

V rámci etymologizujícího přístupu je tedy nutné vzít v úvahu, že v pozdějších obdobích i naší jazykové současnosti se tolika jinými významy zatížený pojem kapela vztahoval v 15. a 16. století výhradně na (hudební) personál dvorské kaple. Původně se totiž její personál rekrutoval prakticky výhradně z kleriků, existenčně

4 MAŤA, Petr. *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 240.

5 Tamtéž, s. 241.

6 MAYER BROWN, Howard – SADIE, Stanley (eds.). *Performance Practice. Music before 1600*. London: W. W. Norton & Company, 1989, s. 157.

7 REIMER, Erich. *Die Hofmusik in Deutschland 1500–1800. Wandlungen einer Institution*. Wilhelmshaven: Florian Noetzel, 1991, s. 40.

8 Tamtéž, s. 41.

zajištěných konkrétními beneficii. Teprve v průběhu 16. století v důsledku sekularizace chrámových hudebníků se řada z nich přesouvá ze sféry dříve obvyklých prebend na pozici placeného dvorského služebníka.⁹

Mimo značně diferencované prostředí královského či císařského dvora se toto poměrně jasné označení může stát méně zřetelným, ale zde pomůže především důsledné čtení pramenů a znalost kontextu: jako instrumentalisté, resp. *musica* bývali též někdy označováni trubači (a tympanisté), pozouněři či cinkenisté. Navzdory omezenému spektru názvů profese dokázali hrát na širokou paletu dechových nástrojů, přičemž dobově oblíbené flétny, šalmaje či krumhory nesloužily k pojmenování profese. Je tedy nepochybné, že specializovaná skupina trubačů představovala například v rámci rožmberského dvora vrchol reprezentace, ale nelze právě o nich hovořit jako o typu nadstandardních (mimosystémových) služebníků či je klást na jednu úroveň s divadelníky; *musica* má své hluboké kořeny.

Z hlediska adekvátní reprezentace se ještě v průběhu 17. století jeví jako nezbytné mít nejméně dva trubače na knížecích a některých hraběcích dvorech (zde často s ohledem na funkci daného šlechtice). Vzhledem k nákladnosti, o níž se ostatně hned v úvodu instrukce vyjadřuje Karel Eusebius z Lichtenštejna, však hudební soubor nepředstavuje běžnou, nárokovou součást šlechtického dvora. V tomto ohledu je skutečným nadstandardem, závislým do velké míry na ekonomických možnostech zaměstnavatele, na jeho reprezentačních potřebách a konečně i osobních zálibách a preferencích; teprve v tomto třetím bodě nacházíme styčnou plochu s provozem šlechtického divadelního souboru. Avšak právě při srovnání hudebních a divadelních souborů, respektive porovnání jejich výskytu na šlechtických dvorech v raném novověku, dokládá jednoznačná převaha hudebníků také výše naznačenou nezbytnost a multifunkčnost takovýchto osob (zejména v případě funkcí označovaných jako *musicus* či *trommetter*).¹⁰

Navzdory značně rozkolísané terminologii v novodobé historiografii lze drtivou většinu existujících hudebních souborů na dvorech české a moravské šlechty přelomu 16. a 17. století ztotožnit právě s termínem *musica* / *muzyka*. Toto terminologické uchopení doporučuje Martin Horyna, který podrobně analyzoval

9 Tamtéž, s. 53–60. Situaci na německých dvorech druhé poloviny 16. století podrobně dokumentují zejména RUHNKE, Martin. *Beiträge zu einer Geschichte*, op. cit., a SCHMID, Ernst Franz. *Musik an den schwäbischen Zollernhöfen der Renaissance*, op. cit. Podrobně se formováním kaple jako instituce liturgické hudby zabývá PIETSCHMANN, Klaus. *Höfische und kirchliche Kapelle des 15. und 16. Jahrhunderts. Auf dem Weg zur kirchenmusikalischen Institution*. In: KÖRNDLE, Franz – KREMER, Joachim (eds.). *Der Kirchenmusiker. Berufe – Institutionen – Wirkungsfelder*. Laaber: Laaber, 2015, s. 159–172.

10 Ztrátu přesnějšího významu termínů *trommeter* / *musicus* konstatuje už pro konec 16. století GRASSL, Markus. *Instrumentalisten und Instrumentalmusik am kaiserlichen Hof von 1527 bis 1612*. In: KRONES, Hartmut – ANTONICEK, Theophil – FRITZ-HILSCHER, Elisabeth Theresia (eds.). *Die Wiener Hofmusikkapelle III. Gibt es einen Stil der Hofmusikkapelle?* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2011, s. 109–148, zde s. 119.

hudební dění na dvoře Rožmberků i v samotném Českém Krumlově.¹¹ Poukázal mimo jiné na zásadní paralely mezi šlechtickou muzikou a soubory městských hudebníků (obvykle skupina městského věžného, turnera). K roku 1564 působilo v rožmberské muzice jen šest hudebníků, ale jejich počet ke konci 16. století vzrostl na deset až dvanáct. Rožmberkové dávali nadané hochy ze svých panství vyučit zejména trubačskému umění u císařských hudebníků. *Muzika* hrála pravidelně k panskému obědu a večeři, fanfárami sloužila především při vzácných návštěvách (stejně jako věžní ve městech). Třikrát týdně museli hudebníci cvičit nové skladby, protože „jeho milost pán ráčí jmíti nad tím stížnost, když jednostejný kusy často troubí.“¹² Termín *Muzika* však neoznačuje nutně stálý ansámbel, může se také lakoničtěji vztahovat ke konkrétní hudební produkci zábavného charakteru.¹³

O vlastním hudebním repertoáru na dvoře Rožmberků svědčí dochované hudební inventáře (1599, 1601, 1608, 1610), nejstarší prameny tohoto typu ze šlechtického prostředí zemí Koruny české, k jejichž nemnoha paralelám náležejí zejména soupisy lichtenštejnských hudebnin z Prostějova z let 1607 a 1608.¹⁴ Detailní rozbor těchto dokumentů pak přináší cenné informace stran akvizice repertoáru i jeho transferu ve šlechtickém prostředí.

Zmíněný Petr Vok z Rožmberka kromě muziky zaměstnával také dvorního varhaníka a diskantistu (chlapeckého zpěváka).¹⁵ K postupné redukci původního rožmberského souboru docházelo i v druhé dekádě 17. století za Švambersků, kdy klesal počet hudebníků (ještě k roku 1617 jde o šest trubačů a varhaníka) a na dvoře Petra ze Švamberska po roce 1618 jsou doloženi již jen dva trubači.¹⁶ S dvorními varhaníky se setkáváme i na dalších předních dvorech. K roku 1606 se ve své sbírce německých tricinií skladatel Joachim Lange označuje jako varhaník

11 HORYNA, Martin. Vilém z Rožmberka a hudba. *Opera historica* 3, 1993, s. 257–264. K nejstarším dějinám rožmberského hudebního souboru (dvorští hudebníci doloženi již v 15. století) viz též. Hudba a hudební život v Českém Krumlově do poloviny 16. století. *Miscellanea musicologica* XXXI, 1984, s. 286–287.

12 MAREŠ, František. Rožmberská kapela, op. cit., s. 215. Rožmberské výdaje podrobně analyzoval Jan Schreib, zaměřil však například pořízení cymbálu (kovového nástroje zvonového typu) s akvizicí cimbálu ve smyslu strunného hudebního nástroje. SCHREIB, Jan. K hudebnímu mecenátu posledních Rožmberků. *Opera historica* 4, s. 77–89, zde s. 80.

13 Srovnej pasáže z deníku Adama mladšího z Valdštejna: (11. prosinec 1602) *pan Henyk* (Henyk, Jindřich z Valdštejna) *byl u mne [se] svou muzikou*; (11. září 1603) *...večeřel jsem u falckraběte* (Wolfgang Vilém Neuburský), *měli sme muziku*; (20. únor 1607) *Jedl jsem doma ráno i večer, měl sem hosty, držel sem muziku*. KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (eds.). *Deník*, op. cit., s. 55, 70, 137.

14 MAŇAS, Vladimír. Prostějovský inventář hudebnin z roku 1608. *Opus musicum* 2014, 46, č. 6, s. 6–29.

15 MAREŠ, František. Rožmberská kapela, op. cit., zde s. 220–221.

16 KUBEŠ, Jiří. Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611/1612 až 1620. *Opera historica* 7, 1999, s. 441–468, zde s. 465, pozn. 76. Jako řada jiných zde autor používá obecného označení kapela pro tento primárně trubačský soubor, resp. muziku.

Viléma Slavaty.¹⁷ V podstatně delším časovém úseku než muziku zaměstnával varhaníky Karel z Lichtenštejna. Také v testamentu Karla Bruntálského z Vrbna (vnuka Karla staršího ze Žerotína) z roku 1637 jsou obmyšleni mimo jiné jeho varhaník a dva trubači. Lze to snad chápat jako příklad nejvýraznější redukce hudebního souboru, avšak se zachováním tradice duchovní i světské, přičemž nesmíme ze zřetele ztrácet ani pravděpodobnou multifunkcionalitu dvorních trubačů.¹⁸ Varhaník, případně i zpěváci, však navzdory předpokládanému běžnému propojení s instrumentalisty (vystoupení při tabuli etc) reprezentují onu druhou hlavní část tradiční dvorské struktury, tedy kapli. K terminologickému zmatení přispívá, že i vedoucí instrumentalistů, muziky, bývají někdy v pramenech označováni jako kapelníci, jak je doloženo v případech rožmberské i lichtenštejnské muziky.¹⁹ Tento posun předznamenává postupnou dekonstrukci původního terminologického vymezení a v průběhu 17. století postupné etablování pojmu kapela jako obecného označení hudebního souboru.

Ještě v první polovině 17. století má smysl termíny *musica* i *capella* (kaple) rozlišovat, o čemž svědčí i různé role hudebníků v rámci dvora Albrechta z Valdštejna. Soupisy valdštejnského dvora bohužel nedovolují sledovat situaci kontinuálně, dochovaly se totiž primárně jen z roků 1625, 1630 a let následujících. V dokumentu ze srpna 1625 figurují pouze dva trubači s platem 30 zlatých každý. V soupisech z července (?) a srpna 1630 k vévodskému dvoru náleželi kromě tanečního mistra a šesti trubačů i hudebníci kaple: vedle varhaníka a kalkanta (měchošlapa) zde figuruje sedm, v srpnovém soupise již jen šest zpěváků.²⁰ Latinizovaná jména s výjimkou italského tenoristy bohužel neprozrazují jejich původ. Celá skupina je zahrnuta pod označením *Musicanten*, avšak přítomnost dvou služebníků kaple ve stejné kategorii jasně dosvědčuje funkční zařazení celé skupiny.

17 RISM A/I 576.

18 HAAS, Antonín. *Karel Bruntálský*, op. cit., s. 127.

19 K rožmberské muzice viz úvod k soupisu hudebních nástrojů z roku 1599 (*kterážto instrumenta za kapelmistrem zůstávají*), viz FREEMANOVÁ, Michaela – FREEMAN, David. Rare instruments in the Bohemian collections. In: LUSTIG, Monika – SCHMUHL, Boje E. Hans (eds.). *Musikalische Aufführungspraxis in nationalen Dialogen des 16. Jahrhunderts*, Teil 2. Musikinstrumentenbau-Zentren im 16. Jahrhundert, 26. Musikinstrumentenbau-Symposium, Michaelstein 6. bis 8. Mai 2005, Michaelsteiner Konferenzberichte 72/2, Augsburg: Stiftung Kloster Michaelstein, 2007, s. 227–250, zde s. 243. V lichtenštejnských účtech z roku 1604 je právě nově ustanovený vedoucí muziky označen jako *Capellmeister*. LIECHTENSTEIN. *The Princely Collections*, Vaduz-Vienna, Hausarchiv, H 76, fol. 65r; srovnej HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 139.

20 *Ulrich Cering Organista* (22 zlatých a 30 krejcarů), *Georg Hoffmann Bassista* (15 zlatých), *Fridericus Heilius Bassista* (12, chybí v následujícím seznamu ze srpna), *Henricus Franciscus Bassista* (12, stejně tak další dospělí zpěváci), *Guilio Vera Tenorista*, *Gabriel Adalbertus Tenorista*, *Henningus Bonstadius Altista*, *Fridericus Daniel Discantista* (6). Národní archiv Praha, fond Valdštejniana Jičín, 67/33, karton 47, fol. 57v, 65v. Jména většiny hudebníků s chybným datováním soupisu k prosinci (ačkoli s největší pravděpodobností jde o citaci ze srpnového soupisu) uvádí SCHOTTKY, Julius Max. *Über Wallensteins Privatleben: Vorlesungen gehalten in dem Museum zu München*. München 1832, s. 180.

Ve stejném dokumentu figurují v úvodu skupiny *Stall Parthey* zmínění trubačí (*Trommeter*) a obecně lze říci, že právě červencový soupis dokládá kvantitativní vrchol vévodova dvora.²¹ V obdobném soupise z prosince 1630 už hudebníci kaple zcela chybějí, nacházejí se zde jen dva služebníci kaple a počet trubačů je zde snížen na tři.²² Lze tedy předpokládat, že i ve Valdštejnově případě nesouvisí početní nárůst dvorského personálu s pouhým ekonomickým vzestupem zaměstnavatele, ale především s jeho kariérou a funkcemi.

4.2 Karel z Lichtenštejna: mládí, konverze, kariéra

Když něco nebo někoho přestane potřebovat, zahodí to bez pocitu viny. ... Vás taky.

*Guillén de San Clemente Marii z Pernštejna v inscenaci Oldřicha Daňka Španěle v Praze (Československá televize 1987)*²³

Karel (1569–1627) byl nejstarším ze tří synů Hartmanna II., rádce císařů Maximiliána II. a Rudolfa II., z valtické linie rodu Lichtenštejnů. Konfesní zázemí rodiny bylo luteránské, studoval nicméně na akademii Jednoty bratrské v Ivančicích, což vedle náznaku tehdy příznačné náboženské tolerance souviselo s charakterem lichtenštejnského rodu, zakotveného v Dolních Rakousích i na jižní Moravě, a s výslovným přáním Hartmanna II., aby se jeho synové naučili také česky.²⁴ V Ivančicích, kde při bratrské škole fungoval i šlechtický konvikt, se setkal s Karlem starším ze Žerotína, s nímž v roce 1587 absolvoval kavalírskou cestu do Francie.²⁵

21 Michal Konečný uvádí celkový počet členů Valdštejnova dvora za hofmistra Kryštofa Pavla z Liechtensteina-Castelkornu v součtu 273 členů s celkovým měsíčním vydáním 3 953 zlatých, viz KONEČNÝ, Michal – VAŠEK, Leoš. Kryštof Pavel z Liechtensteinu-Castelkornu a Morava v časech třicetileté války. In: KONEČNÝ, Michal (ed.). *Kryštof Pavel z Liechtensteinu-Castelkornu a Morava v časech třicetileté války*. Brno: Národní památkový ústav, 2007, s. 7–36, zde s. 15. Analyzovaný soupis s největším počtem hudebníků (celkem 8) i trubačů (6) pravděpodobně z července 1630 však zahrnuje celkem 343 osob s celkovým měsíčním vydáním 5011 zlatých a 30 krejcarů. Národní archiv Praha, fond Valdštejniana Jičín, sign. 67/33, karton 47, fol. 56r–62v. Ke kontextu ekonomického zázemí Valdštejnovy kariéry viz KOSTLÁN, Antonín. Albrecht z Valdštejna jako investor do vlastního osudu. Ekonomické aspekty jedné rané novověké kariéry. In: FUČÍKOVÁ, Eliška – ČEPIČKA, Ladislav (eds.). *Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?* Praha: Academia, 2007, s. 38–61.

22 Národní archiv Praha, fond Valdštejniana Jičín, sign. 67/33, karton 47, soupis k prosinci 1630, fol. 141r–146v (odlišná foliace tužkou).

23 O španělském vyslanci u císařského dvora jako sběrateli hudebnin viz HONISCH, Erika Supria. *Sacred Music*, op. cit., s. 145–146, podrobněji viz KAŠPAROVÁ, Jaroslava. Knižní dary španělské šlechtičny Maríe Manrique de Lara y Mendoza a španělského vyslance Guilléna de San Clemente jezuitské klementinské koleji v Praze. In: RADIMSKÁ, Jitka (ed.). *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven: Čtenář a jeho knihovna*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2003, s. 133–156.

24 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 53–55.

25 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 56, KNOZ, Tomáš. *Karel st. ze*

Téhož roku věnoval Karel z Lichtenštejna farnímu kostelu ve Valticích velký luteránský kancionál, vydaný roku 1569 ve Frankfurtu nad Mohanem, snad přivezený z některé z cest.²⁶ Reprezentativní tisk foliového formátu je opatřen krátkým latinským a německým textem na předním příděsí, datujícím onu donaci k neděli po svátku Nejsvětější Trojice, tedy 24. května 1587.²⁷ Kromě dedikačních textů obsahuje kancionál 26 listů s rukopisnými doplňky, převážně žalmovými a jinými duchovními texty v latině a částečně v němčině, částečně též s chorální a v případě vícehlasých kompozic menzurální notací. Pozdější osudy valtického exempláře tohoto kancionálu zůstávají zatím nevyjasněné. Poslední luterský farář opustil Valtice v roce 1600 a 26. září následujícího roku zde byl instalován katolický duchovní, doktor teologie Christoph Andreas Fischer.²⁸ Inventář farního kostela z roku 1613 proto zahrnuje výlučně římské liturgické knihy, vesměs tedy již potridentské, ač blíže neidentifikovatelné tisky (misál, graduál, antifonář, žaltář a agendu). Výjimku představují starý misál pasovské diecéze (k níž původně dolnorakouské Valtice náležely) a pergamenový žaltář kvartového formátu.²⁹

Vzhledem k významu Karla z Lichtenštejna je o jeho mládí k dispozici překvapivě málo informací, což se týká i dochovaných pramenů. Podobně jako v případě

Žerotína. Don Quijote, op. cit., s. 45. K Ivančicím viz HOLÝ, Martin. Ivančické gymnázium Jednoty bratrské, vzdělanostní mecenát a šlechta z českých zemí v poslední čtvrtině 16. a v prvních desetiletích 17. století. *Jižní Morava* 47, 2011, sv. 50, s. 67–82.

26 *Kirche[n] Gesäng aus dem Wittenbergischen und allen andern den besten Gesangsbüchern*. Frankfurt: Wolffen, 1569. Richard C. Kessler Reformation Collection, Pitts Theology Library, Emory University, Pitts shelfmark: Oversized, sign. 1569 KIRC.

27 CRIST, Stephen A. Early Lutheran Hymnals and Other Musical Sources in the Kessler Reformation Collection at Emory University. *Notes* 2007, 63, s. 515–517. Viz též HONISCH, Erika Supria. *Sacred Music*, op. cit., s. 123–124.

28 HÖSS, Karl. *Geschichte der Stadt Feldsberg*, Wien 1902, s. 43. Už jako valtický farář Fischer publikoval několik polemických traktátů proti novokřtěncům (jejichž služeb a výrobků dlouhodobě užíval i Karel z Lichtenštejna). Nejstarší z těchto traktátů, vydaných v premonstrátské tiskárně v Louce roku 1603, věnoval právě jemu. Podrobněji viz DARLAGE, Adam W. *Quit tacet consentire videtur: Christoph Andreas Fischer's Polemical Exchange with the Hutterite „King“ Klaus Braidl (1603–04)*. *Renaissance and Reformation / Renaissance et Réforme*, Vol. 32, No. 3 (SUMMER / ÉTÉ 2009), s. 29–50.

29 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 2334, fol. 244r–245v: *Inventarium aller Kirchen Zier Vndt Ornatzen, so in d[er] Kirchen im bei sein H. Bürgermaister vnd Rath zue Veldsperg gefunden word[en] den 13. Aprilis A[nn]o 1613: Psalterium Davidis auf Pergament geschrieben lateinisch und Grechisch* 4. Velký kancionál v bílé kůži s mosazným kováním figuruje hned v úvodu soupisu lichtenštejnských hudebnin a nástrojů z Prostějova (1. leden 1607, viz níže). Dochovaný exemplář z Pitts Theology Library, Emory University má bílou vepřovicovou vazbu se slepotiskem, sponami a nárožní kování. Do rozsáhlé Kesslerovy sbírky byl kancionál zakoupen od obchodníka Williama Sallocha (1906–1990), dle přípisu na příděsí nejspíše 23. února 1988 za 7 500 USD. Odprodej velké části lichtenštejnské rodové knihovny (cca 20 000 svazků) a transfer do Spojených států amerických v roce 1949 popisuje ve svých pamětech obchodník s rukopisy a starými tisky H. P. Kraus, viz KRAUS, Hans Petr. *A rare book saga*. New York 1978, s. 151–155. Kraus průběžně vydával tematické aukční katalogy, včetně speciálního svazku hudebnin, teatralii etc, po zmíněném kancionálu ani dalších lichtenštejnských hudebninách však zde není památky. Viz *Performing Arts. Books on music, dance, theatre & festivities*. Catalogue 208. H. P. Kraus, INC. New York, s. d.

Karla staršího ze Žerotína má pro další Lichtenštejnovy osudy význam také skutečnost, že v roce 1588 se současně se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic zapsal na univerzitě v Sieně. Po návratu následoval poměrně rychlý vzestup v rámci moravského stavovského zřízení.³⁰ Zřejmě ve spojitosti s titulem komorníka arciknížete Matyáše, jak se připomíná nejpozději od roku 1590, se však Karel po následující tři roky pobýval často i ve Vídni.³¹ Nejspíše roku 1595 se oženil s Annou, dcerou Jana Šembery z Boskovic. O dva roky později jej napodobil mladší bratr Maxmilián sňatkem s Kateřinou z Boskovic.³² O bohatství tohoto panského rodu svědčí poslední stavební podnik Jana Šembery, renesanční zámek v Bučovicích, ale například také Kateřinin portrét od Pietera Pietersze (kolem roku 1595) či vyobrazení oblíbeného bělouše Jana Šembery i s přepychově oděným pážetem od Jacoba Hoefnagla.³³ Soudě dle genealogií obou rodů nebyly vzájemné sňatky v průběhu 16. století ojedinělé.³⁴

Vzhledem k úmrtí Jana Šembery z Boskovic v roce 1597³⁵ se však právě bratři z Lichtenštejna stala univerzálními dědici nesmírně rozsáhlého majetku: Karlovi připadla panství Černá Hora a Úsov, Maxmiliánovi Bučovice, Pozořice a Nové Hradky. K boskovickému dědictví náležel také úzký vztah k brněnskému minoritskému konventu, který měl původně fundátorský charakter (doložen ještě kolem roku 1500 dochovaným inventářem chrámu)³⁶ a na sklonku 16. století ještě stále realizovaný některými stálými platy pro konvent z boskovického majetku. V době nepřítomnosti kvardiána dal Karel z Lichtenštejna 28. června 1597 zřejmě prázdný konvent obsadit svými lidmi a blíže nevyjasněný konflikt musel urovnat olomoucký biskup Stanislav Pavlovský. Karel z Lichtenštejna následně uvolnil konvent novému kvardiánovi Civallimu (pozdějšímu olomouckému světícímu biskupovi), obnovil tradiční platby a svému tchánovi posléze vystavěl v konventním chrámu

30 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 56.

31 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 25.

32 Datace obou sňatků není jednoznačně doložena, držím se zde výkladu WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 57. K dataci sňatku Karla z Lichtenštejna i boskovickému dědictví souhrnně viz DUFKOVÁ, Kateřina. *Jan Šembera z Boskovic. Moravský Petr Vok*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 163n.

33 KONEČNÝ, Michal – VALEŠ, Tomáš. *Moravský aristokrat v labyrintu světa: průvodce expozicí*. Praha: Národní památkový ústav, 2017, s. 94–95, 105–107.

34 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 57.

35 Viz pamětní zápis správce židlochovického panství Žerotínů Matyáše Matušky z Topoľčan: [1597] *Léta 97. třicátého dubna umřel pan Jan Šembera z Boskovic, ostatní rodu toho z Boskovic. Byl pán divných vášní a vysoké mysli. Život svůj nepobožně vedl, s poddanými svými tyransky zacházel. Summou z jeho smrti žádný se nermoutil. Měl svých let, když umřel, přes padesáte. Zanechal dvě cer, ty se dostaly za dva bratry pány z Liknětje. ONDRŮJ, Arnošt. Dokument ze života na žerotínské tvrzi v Židlochovicích na přelomu 16. a 17. století. *Jižní Morava* 13, 1977, s. 168–177, zde s. 173.*

36 Moravská zemská knihovna, sbírka rukopisů, č. 1.

sv. Janů náhrobek.³⁷ Konflikt s brněnským minoritským konventem (který však vzhledem ke zjevné řádové krizi neměl personální kontinuitu a teprve s přícho-dem kvardiána Civaliho byl znovuosazen) připomíná spor, vedený v letech 1595 až 1598 o špitál v Mistelbachu. Karel z Lichtenštejna v něm vystupuje ještě jako horlivý protestant, který z titulu držitele zdejšího panství založil při zdejším kostelíku německou protestantskou školu a zajistil také kazatele, který zde o nedělích a svátcích působil.³⁸

Jednoznačné chápání těchto Karlových postojů narušuje zmínka jezuitského historiografa Schmidla, který jej uvádí jako jednoho z dobrodinců brněnského probačního domu už k roku 1597, kdy měl na stavební účely věnovat čtyřicet jedlí.³⁹ Jezuity také zmiňuje ve svém dopise ženevskému teologovi Theodoru Bezovi, datovaném 10. srpna 1599, Karel starší ze Žerotína. Pozoruhodné je Žerotínovo hodnocení Lichtenštejnovy osobnosti, předcházející zmínce o jeho svedení (Žerotín si zřejmě ani neuměl představit konverzi ke katolicismu z důvodů vnitřních): [...] *zcela nedávno se obrátil zády k pravdě jeden z nejpřednějších pánů v naší zemi, pan „Karel z Lichtenštejna, ostatně šlechtic na slovo vzatý a poctivec. Byl však sveden intrikami jezuitů a dvorskými sirénami. Ti den co den někoho zlákejí, takže už máme nekonečný počet těchto odpadlíků a bude jich přibývat, nezasáhne-li Bůh.“*⁴⁰

Také v dosavadní literatuře je Lichtenštejnova konverze spojována s jezuitu, slavnostní akt se měl uskutečnit 1. listopadu 1599 právě v brněnském jezuit-ském chrámu.⁴¹ V té době však teprve probíhala demolice starého kostelíka

37 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 35; BURIAN, Vladimír. *Vývoj náboženských poměrů v Brně 1570–1618*. Brno: ÚNV zemského hlavního města Brna, 1948, s. 16.

38 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 36–37; WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 89.

39 *Illustrissimus Vir Carolus a Lichtenstein arbores abiegnas quadringentas*. SCHMIDL, Johannes. *Historiae Societatis Jesu Provinciae Bohemiae Pars prima: ab anno 1555 usque ad annum 1615*. Praha: Univerzitní tiskárna, 1747, s. 130. V nedatovaném soupisu dobrodinců (*Poznamenání osob, kteří sou k stavení kostela a věže pánům jezuitům v městě Brně a jakou pomoc dáti se vyvolili*) se nachází vlastnoruční český zápis Karla z Lichtenštejna s uvedenou částkou 100 zlatých. Podle titulatury Ladislava Berky z Dubé (zde jako nejvyšší komorník), jde o soupis z doby mezi roky 1598 a 1603, nejspíše vzniklý do vysvěcení chrámu v roce 1602. MZA, fond G 12 Cerroniho sbírka, Cerr II 203, fol. 127–135.

40 REJCHRTOVÁ, Noemi (ed.). *Karel starší ze Žerotína*, op. cit., s. 108. Srovnej ZAO-OI, RA Žerotínové, inv. č. 414, fol. 20r. Podrobně konverzi reflektoval již zmíněný žerotínský úředník Matyáš Matuška z Topolčan: *Toho líta oznámeného nějaký pan Karel z Liknštejna, který Valtice držel a dceru pana Jana Šembery za manželku měl, budouce prve i s předky svými náboženství evandělického, pro slávu světskou kotrlac převrhl a k náboženství římskému přistoupl, ženu svou i bratra k týmuž náboženství přivedl, potom tyranství nemalý o náboženství s lidmi a zvláště s poddanými svými vedl, ani vlastní mateře své neušetřující, že jest musela táž mateř jeho, nemohúc před ním o to náboženství pokoje užiti, do jiné země před ním ujeti. A tak z těch příčin obdržel u jezuitů a papeže lásku, takže jsou jej v službu za tejnou radu císaři Rudolfovi Římskýmu komendovali. Potomně jsouce v tom ouřadu, zemi Moravské, jsouce rodičem jejím i obyvaelem té země, při tom císaři zle sloužil*. ONDRŮJ, Arnošt. *Dokument ze života*, op. cit., s. 174.

41 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 35–36; BURIAN, Vladimír. *Vývoj náboženských poměrů*, op. cit., s. 33; WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 91–92, ten odmítá Tenorovu zmínku o Vídni, viz TENORA, Jan – FOLTYNOVSKÝ, Josef. *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba,*

I N
CATHOLICÆ FIDEI
AGNITIONE

Illustrissimorum, ac Generosiss. DD.

CAROLI, & MAXIMILIANI

F R A T R V M

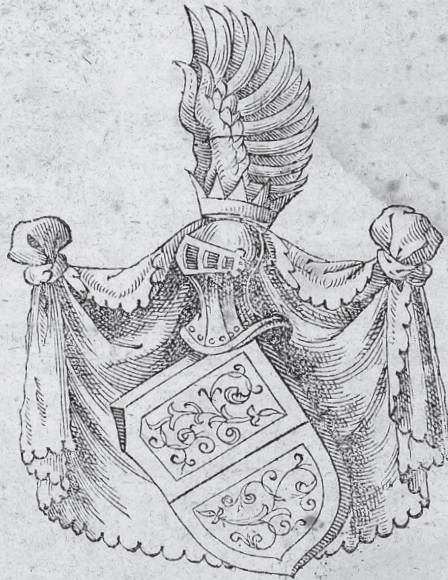
BARONVM à LIECHTENSTEIN, &c.

Varia Itolorum Carmina

A CHRISTOPHORO FERRARIO I. C.

VERONEN. OBSERVANTIAE ERGO

C O L L E C T A.

VERONAE, Apud Angelum Tamum. M D C I.

Obr. 23: Titulní list sborníku na oslavu konverze Karla a Maxmiliána z Lichtenštejna, vydaného ve Veroně roku 1601.

po herburechách a nový, ještě zcela ne hotový chrám, vysvětil až 20. září 1602 kardinál z Ditrichštejna.⁴²

Proto se jako pravděpodobnější jeví možnost, že k aktu konverze došlo ve stejném datu ve Vídni při mši, kterou sloužil kapucínský misionář Vavřinec z Brindisi, jak vyplývá z předmluvy oslavného spisku u příležitosti konverze obou bratří z Lichtenštejna.⁴³ Zmínka o této události se nevyskytuje ani v pramenech týkajících se samotného apoštolského komisaře (včetně jeho jinak podrobné vlastní relace o působení v Čechách),⁴⁴ ale časová souslednost i nápadné jezuitské *silentium* tomu napovídají. Nepřímým důkazem ve prospěch vídeňských událostí podzimu 1599 může být relace benátského velvyslance Duoda z následujícího roku.⁴⁵ Lichtenštejn se během svého prvního pražského působení zastával před císařem očerňovaných kapucínů (kolem roku 1600)⁴⁶ a k roku 1607 jsou doloženy intenzivní styky Karla z Lichtenštejna a Vavřince z Brindisi.⁴⁷ V literatuře dosud tradovaný slavnostní akt brněnské konverze je úzce spojen s předpokládaným utilitárním přístupem Karla z Lichtenštejna ke změně konfese. Naznačený podíl Vavřince z Brindisi a potažmo vliv tehdy zcela nové kapucínské spirituality na Lichtenštejnovu konverzi však ono účelové chápání konverze alespoň z části korigují.⁴⁸

život a blahoslavení. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1920, s. 77. Dopisy nuncia i Lichtenštejna papeži v záležitosti konverze nepodávají jasné informace o místu veřejné konverze, nuncius Spinelli píše z Brna (4. listopadu), téhož dne Lichtenštejn z Prostějova. Za poskytnuté údaje jsem zavázán Tomáši Černušákoví. Viz Archivio Apostolico Vaticano, Fondo Borghese, serie III, 67b, fol. 315r. Lichtenštejnov dopis z téhož fondu (Borghese III 109 E. b. 176 ab.) je citován dle opisu, viz Národní archiv Praha, Sběrka přepisů z italských a vatikánských archivů, karton 72, inv. č. 395.

42 ČEŠKOVÁ, Lenka. Jezuité a jejich mecenáši při výstavbě a výzdobě kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně kolem roku 1600. In: JORDÁNKOVÁ, Hana – MAŇAS, Vladimír (eds.). *Jezuité a Brno: sociální a kulturní interakce koleje a města (1578–1773)*. Brno: Archiv města Brna, 2013, s. 21–75, zde s. 47, 50.

43 *Namque Vienna omnis te tum primum solemnī sacro pie, & sancte interfuisse vidit, quod Laurentius Brundisinus ex Capuccinorum Familia, & Apostolicus in Germania Commissarius rite peregit. In catholica fidei agnitione illustrissimorum ac generosissimorum DD Caroli [et] Maximiliani fratrum Baronum a Liechtenstein [et] e varia Itolorum carmina a Christophoro Ferrario collecta*. Veronae 1601, [fol. 2v]. Moravská zemská knihovna v Brně, sign. ST2-0819.856. Ani v recentní literatuře o Vavřinci z Brindisi se však zmínka o Lichtenštejnově konverzi nenachází. Viz NAPOLI, Alfredo di (ed.). *Colloquium charitativum. San Lorenzo da Brindisi in dialogo con i Luterani. Atti del I Convegno di studi storico-ecumenici Bari, 29 Aprile 2017*. Bari 2018.

44 MATĚJKA, Miroslav Pacifik. Pamětní spis De rebus Austriae et Bohemiae kapucínskému kazatele sv. Vavřince z Brindisi. In: HLAVÁČEK, Petr (ed.). *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení*. Praha: Univerzita Karlova, 2012, s. 356–387.

45 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 159, pozn. 2.

46 Tamtéž, s. 167.

47 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 60.

48 Konverzemi v dobovém kontextu se podrobně zabýval Thomas Winkelbauer, viz zejména jeho českojazyčnou studii WINKELBAUER, Thomas. *Kariériste, nebo zbožní mužové? Konvertité ze šlechtických kruhů v českých a rakouských zemích kolem roku 1600*. In: FUČÍKOVÁ, Eliška – ČEPIČKA, Ladislav (eds.). *Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae?* Praha: Academia, 2007, s. 62–69.

Bez ohledu na diskuse o vnějších či vnitřních motivech je zcela zjevné, že čerstvá příslušnost k římskokatolické církvi usnadnila či akcelerovala Lichtenštejnův vzestup v rámci císařského dvora.⁴⁹ Ani zde sice nebylo katolictví podmínkou, ale s ohledem na různorodost nekatolických konfesí a jejich pražských exponentů i vzdálenějších podporovatelů se Španělskem i Římem podporovaný katolicismus zřejmě i soudobým pozorovatelům jevil jako určitá vitální alternativa.

O výsadní Lichtenštejnově pozici v rámci moravské stavovské společnosti svědčí skutečnost, že roku 1599 jej moravští stavové jmenovali do funkce direktora zemských peněz, úřad měl zastávat nejspíše dva roky.⁵⁰ Na samém sklonku 16. století také Karel z Lichtenštejna, obvykle ve spolupráci s bratrem Maxmiliánem, zintenzivňoval své finanční operace. Obří půjčka 100 000 tolarů císařskému dvoru v roce 1598 znamenala těsnější kontakty s nejvyššími dvorskými úředníky i do té doby bezprecedentní odprodání do té doby církevních statků. Za onu částku získal Lichtenštejn město Hustopeče i s okolními vesnicemi z majetku starobrněnského kláštera a cisterciáckého konventu na Velehradě.⁵¹

V květnu roku 1600 byl Karel z Lichtenštejna povolán do Prahy jako člen tehdy nepočetné císařské tajné rady, ke dvoru dorazil někdy v polovině měsíce.⁵² Zasedání se zprvu účastnil spíše líně. Situace se zásadněji změnila v září, kdy Rudolf II. propustil dosavadní ministry Rumpfa a Trautsona. Císař svěřil Lichtenštejnovi do správy úřad nejvyššího hofmistra (stal se tak fakticky místodržícím úřadu), s čímž bylo spojeno i předsednictví tajné rady, nyní zúžené na pouhé tři členy (od té doby se Lichtenštejn jejího zasedání účastnil pravidelně).⁵³ Z titulu zastupovaného úřadu Lichtenštejnovi také podléhala velká část dvorského aparátu včetně personálu kaple (tedy i hudební soubor), ale také podstatně volnější skupina dvořanů (Hofdiener), do níž zejména na počátku 17. století přibýlo několik hudebníků, kteří nepatřili přímo k císařské kapli (Hans Leo Hassler, Carlo Ardesi, Nicolaus Zangius).⁵⁴

Z Lichtenštejnových kontaktů s císařskými hudebníky patří mezi nejzajímavější dosud jediná známá dedikace: Kapelník Philippe de Monte mu věnoval svou devátou knihu šestihlasých madrigalů, vydanou v Benátkách roku 1603.⁵⁵ Nepřímá

49 V širším kontextu císařského dvora se Lichtenštejna dotkl EVANS, Robert John Weston. *Rudolf II and His World: A Study in Intellectual History 1576–1612*. London: Clarendon Press, 1973, s. 70.

50 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 26.

51 Tamtéž, s. 29.

52 Tamtéž, s. 159.

53 Tamtéž, s. 160; WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 58.

54 HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. *Der Hof Kaiser Rudolfs II.*, op. cit., s. 65–77, 260–273. Podrobně viz ŽÁČKOVÁ ROSSI, Michaela. *The Musicians at the Court of Rudolf II.*, op. cit.

55 LESURE, François – SARTORI, Claudio. *Il nuovo Vogel. Bibliografia della musica italiana vocale profana pubblicata dal 1500 al 1700*. Pomezia: Staderni, 1977, s. 521. Lichtenštejna si v této souvislosti všimá i SILIES, Michael. *Die Motetten*, op. cit., s. 275, 277.

svědectví poskytují prostějovské inventáře lichtenštejnských hudebnin z let 1607 a 1608, evidující tištěné, a především též rukopisné skladby císařských hudebníků.⁵⁶

Podle dochovaných svědectví měl Karel z Lichtenštejna přinejmenším na začátku svého pražského působení poměrně výsadní pozici v rámci dvorské hierarchie. Nejspíše během první poloviny roku 1601 vypracoval zásadní dobrozdání o reformě dvorských úřadů.⁵⁷ Situace se však krátce na to začala obracet v Lichtenštejnův neprospěch: už z června téhož roku pochází zpráva, že i on musel upláct komořího Makovského, aby získal přístup k císaři.⁵⁸ V listu z 30. října 1601 si pak Lichtenštejn stěžuje na své nešťastné postavení u dvora a doufá, že nejspíše na jaře dosáhne propuštění z úřadu.⁵⁹

Během roku 1601 přišel Lichtenštejn také s nápadem na zřízení nové katolické školy na Moravě (pod vedením jezuitů), kterou by sám zčásti financoval. Císaři navrhl, aby pro tyto účely dal k dispozici starobylé benediktinské proboštství v Rajhradě. Podobně jako v případě odstoupení Hustopečí došlo k velkému konfliktu mezi světskou a církevní mocí, jakoby Lichtenštejn záměrně znovu píchl do vosího hnízda. Ačkoli Rudolf II. s plánem na odstoupení rajhradského proboštství na podzim roku 1601 souhlasil, pro silný odpor především kardinála Ditrichštejna své rozhodnutí změnil.⁶⁰

Do této doby spadají také úzké Lichtenštejnovy kontakty s okruhem takzvaných pernštejnských vdov, které vyvrcholily prozrazením jeho milostné aféry s Marií Manrique de Lara y Mendoza, vdovou po Janovi mladším z Pernštejna.⁶¹ Lichtenštejn zřejmě dosti lehkovážně v tomto novém intimním prostředí komentoval události na císařském dvoře a papežsko-španělská klika je díky spolupráci Marie Manrique mohla využít i proti samotnému předsedovi tajné císařské rady: Lichtenštejn si touto indiskrecí velmi rozhněval Rudolfa II. i hlavního rádce arciknížete Matyáše, vídeňského arcibiskupa a svého dlouholetého rivala Melchiora Khlesla. Diskreditace zasáhla silně i rodinu, a především samotnou manželku Annu z Boskovic, rovněž čerstvou katoličku: v létě roku 1601, právě v době probíhající aféry, upustila služebná Lichtenštejnova prvorozeného (?) potomka tak nešťastně, že zemřel.⁶²

56 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 158–163.

57 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 390. Winkelbauer datuje vznik Lichtenštejnova reformního návrhu až na podzim téhož roku, WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 59.

58 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 400–401.

59 Tamtéž, s. 390.

60 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 1, s. 16.

61 Podrobněji viz WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 58, srovnej JANÁČEK, Josef. *Ženy české renesance*. Praha: Odeon, 1977, s. 115–125.

62 STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 400, podrobně viz JANÁČEK, Josef. *Ženy české renesance*, op. cit., s. 128–132.

Podrobnější zmapování Lichtenštejnova pražského itineráře by snad mohlo podhalit rozsah faktického výkonu hofmistrovské funkce i vůči jemu podřízeným členům dvora. Kontinuální pobyt v Praze (přerušeny pouze dočasným odchodem mezi říjnem a prosincem 1602) alespoň částečně dokládají také deníkové záznamy Adama mladšího z Valdštejna.⁶³ Vzhledem k finanční krizi dvora i opětovné sebeizolaci císaře se Lichtenštejn v prosinci 1602 sice znovu ujal svých úřadů, 16. srpna 1603 však náhle a bez dovolení odjíždí na své moravské statky.⁶⁴

4.3 Dočasná *muzika* moravského zemského hejtmana aneb o významu praden a ševců pro hudebněhistorický výzkum

Po svém odchodu ode dvora Rudolfova zůstal Lichtenštejn po tři léta na Moravě, avšak nepřerušil úplně své styky s Prahou; dával si od svého důvěrníka Petra Fischera podrobně referovati o všem, čekaje na vhodnou příležitost k návratu. Proto můžeme tuto tříletou periodu přejít jako epizodu...

Stloukal, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 416.

Tři léta Lichtenštejnova převažujícího pobytu na Moravě se mohou z hlediska politických dějin a císařského dvora jevit jako nepodstatná epizoda. Už na konci roku 1603 však císař Rudolf II. začal plánovat nové obsazení úřadu moravského zemského hejtmana a jeho poměrně rozsáhlá korespondence s cílem dosáhnout shody na osobě Karla z Lichtenštejna i ve stavovské obci se v kontextu Rudolfovy časté letargie i značných změn nálad vůči Lichtenštejnovi jeví velmi překvapivá.⁶⁵

Na brněnském sněmu v březnu 1604 došlo k oficiálnímu zproštění dosavadního zastupujícího hejtmana Ladislava Berky z Dubé a na jeho místo byl jmenován právě Karel z Lichtenštejna, což včetně časové posloupnosti zachycuje deník Adama mladšího z Valdštejna, tehdy pověřeného císařského komisaře k brněnskému

63 KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (eds.). *Deník*, op. cit.

64 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 58–59. STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 163, 416. Odlišně datuje i interpretuje Lichtenštejnův odchod z Prahy Herbert Haupt, avšak Winkelbauerova argumentace, vycházející především z podrobného itineráře, sestaveného Karlem Stloukalem, se zdá být podstatně realističtější; viz HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 1, s. 18. Adam mladší z Valdštejna naposledy obědval v pražské rezidenci Karla z Lichtenštejna 3. srpna 1603, viz KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (eds.). *Deník*, op. cit., s. 68.

65 Aktivitu císaře Rudolfa II. ve věci dosazení nového zemského hejtmana podrobně líčí STARÝ, Marek. „Ich sehe keinen braveren Landeshauptmann als Herrn Karl von Liechtenstein“: die Liechtensteiner in der mährischen Landesverwaltung vor der Schlacht am Weißen Berg. In: VAŘEKA, Marek – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.). *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmisches Krone*. Ostrava: Philosophische Fakultät der Universität Ostrava; Vaduz: Liechtensteinisches Landesmuseum, 2013, s. 75–92.

sněmu.⁶⁶ Lichtenštejn se tedy stává vrcholným představitelem moravské stavovské obce v době krutého plnění země vpády Bočkajovců. Bylo proto nezbytné zorganizovat zemskou obranu, hejtman sám se také podílel i na dojednání vídeňského míru (1606).

Z let 1604 až 1606 se dochovaly lichtenštejnské účetní knihy, které poskytují novou perspektivu: zachycují postupné budování dvora pravděpodobně nejmovitějšího moravského aristokrata a zejména zemského hejtmana. Do jisté míry účty podávají cenné svědectví každodennosti. Právě ona dočasná kontinuita a především relativní bezprostřednost účtů, téměř prostých interpretace, a tedy i cenzury, se zdá být jedním z hlavních kladů tohoto typu pramene, který je samozřejmě nezbytné konfrontovat i s dalšími relevantními písemnostmi a osobním itinerářem. Úskalím jednotlivých svazků účtů je především jejich zkratkovitost a častá absence datace, některé výdaje lze proto časově vymezit jen přibližně.

Nejpozději na podzim 1604 povolal Karel z Lichtenštejna do svých služeb Nicolaue Zangia, ačkoli ten stále zastával funkce kapelníka v gdaňském Marienkirche a císařského služebníka. V účtech doložené odměny kapelníkovi postrádají systémem, podobně jako v případech jiných dvorských služebníků zde vesměs chybějí pravidelné výdaje, z nichž by bylo možno vyčíst stabilní výši platu. Zásadní se jeví být odměna 200 zlatých, vyplacených ke 2. listopadu 1604.⁶⁷ Výdaj je zařazen v kategorii *Verehrungen* (odměny, pocty, obvykle jako doklad reciprocity, například za dedikovaná díla), nikoli v kategorii stálých platů. Všechny další platby Zangiovi také zdaleka nedosahují této výše, pouze 100 zlatých z kategorie *Besoldungen* (platy), vyplacených Zangiovi nejspíše k 25. červenci 1605,⁶⁸ by mohlo představovat poměrnou částku mzdy.

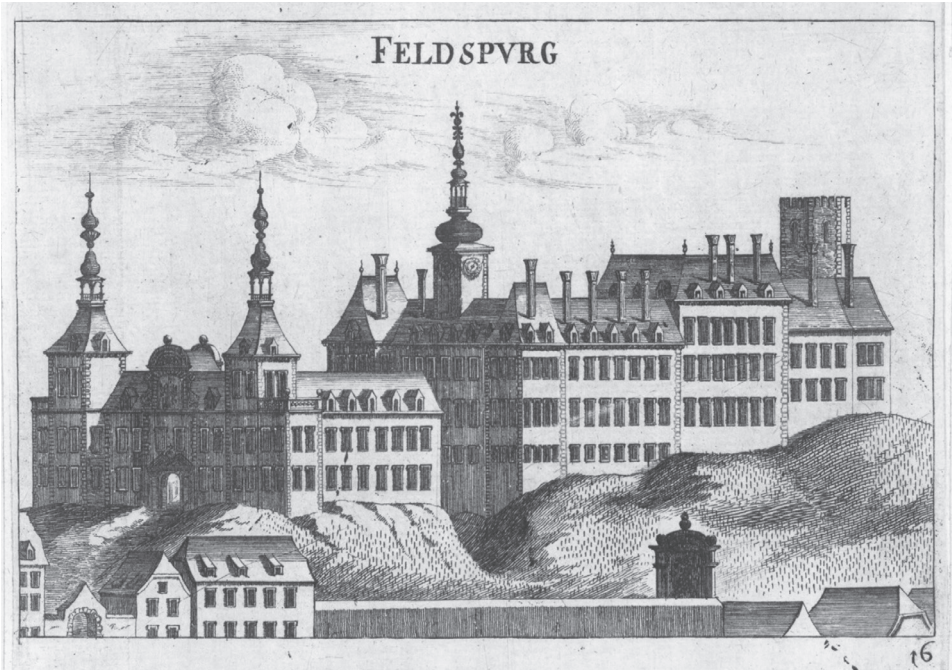
Je nepochybné, že nejpozději v listopadu 1604 postupně vzniká stálý hudební soubor. Lichtenštejnské účty však zároveň poskytují podstatný kontext: personální zajištění i hmotné vybavení muziky představuje jen jeden díl z tehdy probíhající krystalizace dvora, což dokládají především obrovské částky vynaložené na látky a příslušenství, samotná výroba livrejí probíhala převážně ve Valticích a dle účtů kulminovala v listopadu 1604.⁶⁹

66 KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (eds.). *Deník*, op. cit., s. 351. Viz deníkové záznamy tamtéž: (8. březen) *Byli jsme ode všech čtyř pánů stavů Markrabství moravského navštíveni a přivítáni a potom nahoru povoláni a tak sme instrukcí sněmovní přednesli a jedli sme u pana hejtmana, pana Ladislava Berky.* (9. březen) *Zase sme mezi pány stavů nahoru šli a tu vůbec oznámili, že pan Ladislav Berka od Jeho Milosti Císařské z ouřadu hejtmanského propuštěn a zase pan Karel z Lichtenštejna za hejtmana skrze mne vyhlášen a dosazen jest i povinnost jsem učinil [...]*, s. 82.

67 LIECHTENSTEIN. *The Princely Collections*, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76, fol. 65r: *Den 2 Novembris haben IG h[er]n Nicolao Zangio dero Capellmeister laut bevehls verehren lassen 200 fl.*

68 Tamtéž (1605), fol. 14r.

69 Tamtéž (1604), fol. 49v. Srovnej WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 358. Ten připomíná plošné zhotovení nových livrejí k roku 1611, přičemž jen nákupy materiálu přesáhly 1 100 zlatých, tamtéž.

Obr. 24: Georg Matthaeus Vischer: Feldspurg.
 Vyobrazení lichtenštejnské rezidence ve Valticích k roku 1672.

Karel z Lichtenštejna si prostřednictvím vídeňského kupce Lazara Henckela objednal u Bernharda Rossiho z Benátek hudební nástroje za 54 zlatých 13 krejcarů; v účtech záhy následuje další vydání za nástroje (nejspíše také ve Vídni) ve výši 9 zlatých 20 krejcarů.⁷⁰ Vídeňskému knihkupci Martinu Keylovi pak byla za „různé hudebniny“ zaplácena velmi vysoká suma 124 zlatých.⁷¹ K tomuto typu výdajů pak i časově náleží nákup tří žaltářů (3 zlaté 58 krejcarů) a náklady na vyvázání vybraných hudebnin u mikulovského knihvazače Christoffa Bernhardta (11 zlatých 20 krejcarů), kterého i s knihami – nejspíše až na začátku dalšího roku 1605 – kočí přivezl na lichtenštejnský zámek v Černé Hoře.⁷² Zangius právě někdy v této době přijal 30 zlatých a 7 krejcarů za vykonanou cestu do Vídně; sám Karel z Lichtenštejna zde podle účetních výdajů někdy v druhé polovině listopadu 1604 pobýval.⁷³

70 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76, fol. 46r–v.

71 Tamtéž, fol. 46r. Haupt ve své edici mylně uvádí výdaj za hudebniny jen ve výši 24 zlatých. HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 140.

72 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76, fol. 60r, 75v (odměna kočmu před 14. březnem).

73 Tamtéž, fol. 28r (Zangiova odměna za cestu do Vídně) a fol. 68r (Lichtenštejn ve Vídni).

Urputný výčet výdajů má své ospravedlnění především vzhledem ke skutečnosti, že inventáře hudebnin a hudebních nástrojů z prostějovského zámku (datované 1. ledna 1607 a k témuž datu následujícího roku) vídeňské nákupy podrobně dokumentují. S určitou mírou pravděpodobnosti také umožňují rozlišit hudebniny a nástroje získané odjinud. Vzhledem k vynaložené částce 124 zlatých lze předpokládat, že drtivá většina hudebnin, zachycená prostějovskými inventáři, byla právě roku 1604 koupena ve Vídni. Zároveň se vnučuje také možnost, že Karel z Lichtenštejna – nejspíše Zangiovým prostřednictvím – skoupil prakticky veškerý dostupný sortiment tištěných hudebnin.

Vedle vybavení bylo nezbytné celý hudební soubor zajistit také po personální stránce, což byl zřejmě opět úkol Zangiův. Účty spíše jen okrajově zachycují nezbytné výdaje, avšak zároveň dokládají poměrně vysoký počet (10–12) hudebních tovaryšů, snad primárně trubačů, kteří však ovládali i hru na další nástroje. Podle vydání pradeně pobývali v Lednici už od 19. října 1604.⁷⁴ Na počátku listopadu 1604 dodal švec, člen komunity novokřtěnců v Podivíně, celkem sedmáct párů bot pro pážata (?) a hudebníky.⁷⁵ Dne 27. listopadu 1604 bylo místnímu zámečníkovi zapláceno za dva zámky a dvanáct nových klíčů k místnosti hudebníků (*Music Jungen Cammer*) na zámku v Lednici. Hudební tovaryši zde tedy bydleli pohromadě a postupně se učili ovládat větší spektrum nástrojů, jak bylo tehdy v případě hudebních profesionálů obvyklé. V účtech z roku 1605 se dosud podařilo dohledat devět jmen. 30. března téhož roku bylo zakoupeno šest kusů černého sukna pro hudební tovaryše, ale ať už šlo o smuteční pláště, či jen přehoz k nástrojům, počet odráží spíše rozsah obvyklé sestavy smuteční hudby, nikoli celkový počet hudebníků.⁷⁶ Alespoň pro onen rok 1605 vyjasňuje situaci další výdaj z lichtenštejnské poklady: 7. května téhož roku bylo zakoupeno dvanáct párů bot, tentokrát však v lichtenštejnském Prostějově, což by mohlo souviset s přesunem souboru či celého dvora, snad v důsledku vpádů Bočkajovců.⁷⁷

K lichtenštejnským hudebníkům kromě tovaryšů a samotného kapelníka náleželi také další hudebníci: v únoru 1605 je v účtech poprvé zmíněn Zangiův

74 Tamtéž, fol. 61v: *Eodem gemelter Wescherin so vor dem 19 octobris bis auf den 12 Novembris der Music Jungen wesch gewaschen [...] 3 fl. 40 kr.*

75 Tamtéž, fol. 52r: *Nr. 284 Den 6 Novembris der Brüeder Schuster von Costell p[ro] 17 Paar schueh für 1G Jungen und musicos pro jedes paar zahlt laut Zettels 35 kr. 9 fl. 55 kr.* Tamtéž fol. 54v *Den 22 [listopad] gemelten Schlosser vor Zwei grosse neue Schlösser und 12 schlüssel darzu welche vor der Music jungen Camer gemacht worden 3 fl.* K využívání řemeslníků z okruhu novokřtěnců viz PAJER, Jiří. Novokřtěníci v Podivíně a okolí. In: PAJER, Jiří. *Nové studie o novokřtěncích*. Strážnice: Etnos, 2018, s. 25–38, zde s. 27.

76 LIECHTENSTEIN. *The Princely Collections*, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1605), fol. 77v: *vor die Musicjungen pro 6 schwarz Zeug zahlt [...] 1 fl. 10 kr.*

77 Tamtéž, fol. 49r. Zatímco novokřtěnecký švec z Podivína mohl bez obtíží vzít míry hudebníkům přímo v Lednici, v případě ševce z Prostějova se zdá pravděpodobnější, že zde hudebníci pobývali.

služebník Ludwig Raidl (odměna 23 zlatých 20 krejcarů),⁷⁸ připomínaný znovu v roce 1610. Samostatnou funkci varhaníka nejméně v letech 1604 a 1605 zastával jistý Daniel Hofman s ročním platem 35 zlatých (další varhaníci se připomínají až v následujících dekádách).⁷⁹ Na výuce mladých hudebníků se kromě uvedených podíleli zřejmě také profesionální trubači – s výukou mohla souviset poměrně vysoká odměna desíti kop grošů míšeňských (11 zlatých a 40 krejcarů), vyplacených v polovině listopadu 1604 nejmenovanému trubači Jana Křtitele z Althanu, jehož dolnorakouské državy sousedily s lichtenštejnskými (Mistelbach, Valtice),⁸⁰ a snad také vysoký roční plat polního trubače Hanse Röttela ve výši sto kop grošů míšeňských. Z lichtenštejnské pokladny mu tato mzda byla vyplacena k 4. srpnu 1606, a to včetně patnácti zlatých za dva měsíce, které Röttel strávil na polním tažení.⁸¹ Právě účast na vojenském tažení představovala v pozdějším období podmínku nezbytnou k tomu, aby trubač sám mohl brát účně do učení.⁸²

V roce 1606 se v dvorských účtech připomínají také další dva hudebníci: hráč na cink Hieronymus a loutnista Petr Kapoun (Kappaun, Capaun). Cinkenista byl vyplacen částkou 52 zlatých, přičemž není patrné, zda šlo o odměnu za hudební produkce či výuku hudebních tovaryšů, která se vzhledem k časové posloupnosti jeví jako pravděpodobná.⁸³ Loutnista Kapoun pak kromě příspěvku na struny obdržel

78 Tamtéž (1605), fol. 68r.

79 Vyplacen 4. února 1605 (35 fl.), tamtéž, fol. 13.

80 Tamtéž (1604), fol. 65v. S největší pravděpodobností byl zaměstnavatelem onoho trubače Johann Baptist svobodný pán z Althannu (1568–1629), tedy vrstevník Karla z Lichtenštejna a majitel Zistersdorfu a dalších panství v blízkosti Valtic. Viz WISSGRILL, Franz Karl. *Schauplatz des landsässigen Nieder-Oesterreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten*. Wien 1794, Bd. 1, s. 110.

81 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1606), fol. 16r: *Hannss Rötlet Veldt Trometter seine aussenstengige besoldung nembliches dess Jahrs 100 ß (=Schock) dann vor 2 Monat Im feldt jedes monat 7 ½ fl. thuet zusammen 146 fl. 40 kr.* Dosud nejstarší známý trubač v lichtenštejnských službách je doložen již k roku 1599, kdy bylo jistému Michlovi vyplaceno 24 zlatých. HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 135. Zajímavá je i odměna 40 zlatých v únoru téhož roku za zasláný obraz (!) pro jistého varhaníka Paula, působícího u Maxmiliána z Lichtenštejna. Tamtéž, s. 134.

82 SEHNAL, Jiří. Trubači a hra na přirozenou trompetu na Moravě v 17. a 18. století. *Časopis Moravského muzea, vědy společenské*, 73, 1988, s. 175–207; 74, 1989, s. 225–268, zde s. 177. Jiří Sehnal v této souvislosti připomíná také vysokou částku za vyučení trubače ve 2. polovině 17. století v moravském prostředí, stanovenou na 100 tolarů, viz tamtéž, s. 176.

83 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, H 76 (1606), fol. 52v. O Kapounově příslušnosti k císařskému dvoru (pravděpodobně na základě formulace *ihrer Mt. Musico* v souvislosti s darem onoho zlatého řetězu roku 1606) se zmiňuje HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 1, s. 61. Mezi hudebníky dvora císaře Rudolfa II. by přicházel v úvodu diskantista Peter de Naser, který se u dvora připomíná od roku 1597 až do roku 1619 (od roku 1613 jako komorní zpěvák). Pravděpodobně se jednalo o kastráta, proto by se mohl také skrývat pod dobovým označením kapoun, viz ŽÁČKOVÁ ROSSI, Michaela. *The Musicians at the Court of Rudolf II.*, op. cit., s. 24, 132–133 a SMIJERS, Albert. *Die kaiserliche Hofmusikkapelle von 1543–1619. Studien zur Musikwissenschaft* 1919, 6, s. 139–186; 1920, 7, s. 102–142; 1921, 8, s. 176–206; 1922, 9, s. 43–81, zde

také zlatý řetěz v hodnotě 50 zlatých. Na rozdíl od jiných instrumentalistů se však nezdá, že by pobírali stálý plat. Hudebník Hänsel, který se v účtech objevuje pouze v roce 1605 v souvislosti s pořízením nových bot, by mohl být již zmíněný trubač Röttel.⁸⁴ Další hudebníci, tedy skupina hudebních učňů (*Music- resp. Trommetter Jungen*), se v nejstarších lichtenštejnských účtech objevují prakticky jen v souvislosti s pořízením bot či oděvu. Svědčí to o obvyklé praxi, že mzdou učňů bylo ubytování, strava a ošacení, případně další nezbytné vybavení, jak dokládá roku 1606 ve Vídni zakoupená měděná trumpeta pro Mikuláše Raška za sedm kop grošů míšeňských.⁸⁵

Přestože byli hudební tovaryši souhrně nazýváni také trumpetisty, podstatně důležitější je jejich označení jako *Music Jungen*. Srovnání účetních údajů a inventářů z let 1607 a 1608, popisujících rozsáhlý soubor hudebnin a nástrojů, vesměs zakoupených ve Vídni roku 1604, nastoluje řadu otázek, zejména co se týče kapacit k jeho provádění.

Hudebníci byli zřejmě primárně instrumentalisté, ačkoli je nezbytné předpokládat i pěvecké schopnosti, zvláště budeme-li uvažovat o bývalých žácích farních a městských škol a zároveň potomcích hudebnických rodin, z nichž se lichtenštejnští hudebníci asi přednostně rekrutovali. O jejich zázemí však bohužel zatím nic nevíme. Pozdější kariéerní postup některých hudebních tovaryšů mezi komorníky a v případě Jiříka Slavíkovského dokonce až na pozici českého sekretáře však napovídá, že se jim dostalo pravděpodobně solidního vzdělání.⁸⁶ Totéž se obvykle předpokládá také u trubačů, jejichž multifunkcionalita nesouvisí jen nutně s vojenskými zkušenostmi, ale právě také vyšším vzděláním.⁸⁷

Množství hudebnin odpovídá situaci tehdejších největších dvorů (v tomto se lichtenštejnské inventáře dosti podobají soupisům rožmberských hudebnin) s rozsáhlými akvizicemi jdoucími daleko nad reálnou (s)potřebu repertoáru, a tedy náležitými spíše do roviny reprezentační.⁸⁸ V případě lichtenštejnského souboru

151. Zvláštní postavení cinkenisty u Habsburků sleduje Grassl od doby Ferdinanda I. až k Rudolfu II. (1574: prázdná rubrika *Zinkchenplaser*), viz GRASSL, Markus. *Instrumentalisten*, op. cit., s. 120–121.

84 LIECHTENSTEIN. *The Princely Collections*, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1605), fol. 50r.

85 Tamtéž, H 76 (1606), fol. 63v (30. červen) *einem Khauffman zu Wien p[ro] ein Veldtrometten dem Nicolaussen [...] 8 fl. 10 kr.* V inventářích z let 1607 a 1608 je vedena jako měděná.

86 Slavíkovský snad mohl pocházet z moravské novoštitné rodiny Slavíkovských ze Slavíkova, jejíž členové působili jako vrchnostenští úředníci na jižní Moravě, zejména v Pozořicích, Bučovicích a později i ve Ždánicích, tedy na lichtenštejnském panství, viz PILNÁČEK, Josef. *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930, s. 140. Mezi komorníky se k roku 1611 objevuje i jistý Balthasar Steigl s platem 20 zlatých (*Cammerjung*, uveden hned za Raškem, Kristkem a Großem, viz LIECHTENSTEIN. *The Princely Collections*, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76, 1611, fol. 17r). Soudě podle frekvence purkmistrů ve Valticích v 16. a 17. století patřili Steiglové k nejpřednějším měšťanským rodům.

87 SEHNAL, Jiří. *Trubači a hra na přirozenou trumpetu*, op. cit., s. 183.

88 TREMMEL, Erich. *Musikinstrumente im Hause Fugger*. In: EIKELMANN, Renate (ed.). *„Lautenschlagen lernen und ieben“ Die Fugger und die Musik. Anton Fugger zum 500. Geburtstag*. Augsburg 1993, s. 61–70, zde s. 66.

hudebnin překvapuje zvláště velké množství italského světského repertoáru. Již bylo výše naznačeno, že onoho roku 1604 Zangius ve Vídni skoupil snad celý dostupný sortiment (místní obchod s hudebninami či dobová nabídka bohužel nejsou dosud známé z jiných pramenů). Nemohl však skladatel do nákupu promítnout i vlastní zájem o konkrétní repertoár?⁸⁹

Hudebniny lze dle svědectví inventářů rozčlenit do několika základních repertoárových skupin, zčásti rozlišitelných i funkčně. K rozsáhlému souboru latinského figurálního repertoáru pro čtyři až osm hlasů náleží i rukopisný soubor Zangiových motet pro šest až šestnáct (!) hlasů, skladeb často technicky dosti náročných. Tento repertoár, zahrnující jak tradiční polyfonii, tak vícesborové skladby, nelze chápat jako čistě vokální. Mnohá Zangiova moteta se vzhledem k rozsahu a náročnosti bez zapojení nástrojů prakticky neobejdou, neboť užití nástrojů řešilo obtíže při provádění mnohohlasých skladeb. V případě světského repertoáru, tedy italských madrigalů, se naopak obecně předpokládá jejich primárně vokální provedení i s využitím ženských hlasů. Pro tuto praxi zatím z prostředí lichtenštejnského dvora chybějí doklady. Ke světským se obvykle řadí i sbírky instrumentálních skladeb (zde především Intrády Valentina Haußmann), které však měly využití i v rámci liturgie. Samotné hudebniny se nespíše nedochovaly, proto nelze odvozovat frekvenci jejich využití například z míry opotřebení.

V menší míře i hudebniny, ale především rozsáhlý instrumentář, zahrnující několik skupin typově i funkčně odlišných nástrojů, svědčí o nárocích kladených na členy lichtenštejnské muziky. Z dostupných pramenů nelze posoudit, jak rychle a kvalitně se hudební tovaryši naučili zvládat toto široké spektrum nástrojů. Ztěžuje to i dobová terminologie (vedle obvyklých trubačů je užití specializovanějších termínů jako loutnista či cinkenista velkou vzácností), ale dobová praxe očekávala od hudebníků výraznou všestrannost. V případě trubačů lze tedy předpokládat nejen jejich schopnost hry na cink (virtuozní hráči jsou pak takto obvykle výslovně označováni jako cinkenisté), ale i na další dechové nástroje jako jsou rodiny fléten, šalmajů a krumhornů. V dobových pramenech se příznačně nevyskytují zmínky o specializovaných hráčích na tyto nástroje.⁹⁰ Do lichtenštejnského souboru nástrojů však náležela i celá rodina viol da gamba a modernějších nástrojů houslové rodiny.

Dochované lichtenštejnské účty poskytují jen málo indicí stran samotného hudebního provozu: výdaje na struny se objevují jen v případě loutnisty Kapouna (1606) a u trubače Vítka (1610, struny na housle), unikátní je doklad o nákupu

89 Viz zájem o italský repertoár v Gdaňsku na příkladu tamního měšťana Georga Knoffa, viz MORELL, Martin. Georg Knoff, op. cit.

90 DARMSTÄDTER, Beatrix. Zur Provenienz und zum Bau der Windkapselschalmei und der Krummhörner der Sammlung alter Musikinstrumente. In: DARMSTÄDTER, Beatrix (ed.). *Die Krummhörner und die Windkapselschalmei der Sammlung alter Musikinstrumente*. Wien: Kunsthistorisches Museum, 2015, s. 19–68, zde s. 31–33.

speciálního nardového oleje „na cinky a pozouny.“ Zatímco o cinky s obvykle dřevěným korpusem potaženým kůží je nezbytné pečovat právě s užitím oleje, v případě mosazných pozounů nedává podobná péče žádný smysl. V případě účetní knihy je však nutné předpokládat, že nad faktickou správností převládla jazyková zvyklost uvádět cinky a pozouny společně (podobně jako termín *Posaunenchor* mohl zahrnovat také cinky).⁹¹ Snad další výzkum, zahrnující nezbytnou precizní prosopografii, odkryje další osudy některých lichtenštejnských hudebníků a odhalí tak i jejich hudební zkušenosti.

Hudebníci na dvoře Karla z Lichtenštejna v letech 1604–1610

1604/1605	1606	1610
Nicolaus Zangius kapelník	Kapelník	
Ludwig Reidel, Zangiův služebník		Hudebník
–	Petr Kapoun loutnista	Loutnista
1604/1605	1606	1610
–	Hieronymus cinkenista	
Daniel Hofman Varhaník		
Hänsl „musicus“	Hanns Röttel polní trubač	
„Music Jungen“		
Mikuláš (Rašek)	(Nicolaus)	(Nicolaus)
Vítek (Křístek)	(Vítek)	Trubač
Jiřík		
Tomáš		Trubač
(„grosse“) Václav		
„kleine“ Václav		
Havlíček		

91 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1605), fol. 77v: jedna libra *Spicanardi öl* za jeden zlatý.

Pravděpodobně jednou z prvních příležitostí, kdy mohla lichtenštejnská muzika pod Zangiovým vedením zvýšit lesk svého chleboďárce a zároveň vstoupit do povědomí moravské šlechtické reprezentace, souvisí s Bočkajovým povstáním. Kvůli ohrožení východních hranic Moravy svolal Karel z Lichtenštejna z titulu zemského hejtmána sněm do Uherského Hradiště na 15. května 1605; sám se tam odebral již dříve.⁹² Od května až do července pronikaly uherské oddíly na Moravu a plenily zde. Dobyť a vypálení Skalice moravským vojskem na konci června bylo jen polovičaté. Teprve 1. srpna se české, moravské a císařské jednotky včetně vojska kardinála Ditrichštejna spojily, vytáhly znovu proti Skalici a 6. srpna ji dobyly.⁹³ Tato posloupnost je důležitá vzhledem k tomu, že teprve 29. července (pokud jde o datum odjezdu) byly Zangiovi a dalším desíti osobám na koních (tedy patrně celému souboru) vyplaceny výlohy na cestu z Hradiště do severomoravského Úsova, nejseverněji položené lichtenštejnské rezidence na Moravě, tedy v bezpečné vzdálenosti od místa válečného konfliktu.⁹⁴

Nejstarší lichtenštejnské účty poměrně plasticky zachycují itinerář Karla z Lichtenštejna, mimo jiné také prostřednictvím různých odměn, vyplácených například trubačům nebo školnímu personálu na jeho panstvích (Hustopeče, Litovel, Černá Hora, Valtice). Faktická činnost muziky se však v účtech odráží minimálně, paradoxně více zpráv o hudebních produkcích účty zachycují až z roku 1610, kdy už stálý soubor neexistoval a bylo nutné jej ke každé příležitosti sestavit či si zapůjčit. Jedním z mála dosud známých faktů je skutečnost, že na sklonku roku 1605 se Zangius vrátil do Gdaňsku.⁹⁵

Další důležitou indicií jsou v tomto směru již zmíněné inventáře hudebnin a hudebních nástrojů, které na prostějovském zámku sepsal a k 1. lednu let 1607 a 1608 datoval Lichtenštejnův hofmistr Václav Katharyn. O činnosti muziky v této době není dosud nic známo, avšak vše potřebné pro její fungování bylo nejpozději od sklonku roku 1606 právě zde. Původní pernstějnský zámek ve středu města si Karel z Lichtenštejna údajně velmi oblíbil a vystěhoval z něj proto panské úředníky, pro něž zřídil poblíž tzv. knížecí dům.⁹⁶

92 KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526–1628)*. Díl 2. Brno 1902, s. 370. V širším kontextu viz například TENORA, Jan – FOLTYNOVSKÝ, Josef. *Bl. Jan Sarkander*, op. cit., s. 116n.

93 KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy*, op. cit., s. 372.

94 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 148.

95 HERRMANN, Christofer – KIZIK, Edmund – KLOOSTERHUIS, Jürgen (eds.). *Chronik der Marienkirche*, op. cit., s. 626.

96 VÁŘEKA, Marek. Ekonomická strategie Karla z Lichtenštejna na příkladu plumlovského panství. *Bohemiae Occidentalis historica* 2015, č. 1, s. 24–32, zde s. 28. K objektu viz KÜHNDEL, Jan – MATHON, Jaroslav. *Pernštejnský zámek v Prostějově*. Prostějov 1932.

Lichtenštejn dal také vyhotovit revers (11. října 1607) stran dočasného postoupení kaple Nejsvětější Trojice pro katolické bohoslužby jeho dvora a místní katolické menšiny v Prostějově. Farnost byla tehdy většinou nekatolická, organizovaná zřejmě v rámci moravské luteránské církve. Propůjčení kaple v těsné blízkosti farního kostela nemělo dle reversu v žádném případě zasahovat do kolaturních práv města (fakticky do otázky výběru a dosazení děkana), čímž i sám Karel z Lichtenštejna uznal a ještě posílil dosavadní status quo.⁹⁷ Kaple Nejsvětější Trojice představuje v rámci lichtenštejnských držav zřejmě jediný dochovaný prostor, kde mohl najít uplatnění rozsáhlý repertoár liturgické renesanční hudby včetně Zangiových vlastních skladeb.

Karel z Lichtenštejna pobýval krátce v Praze během pozdního léta 1605, když z titulu moravského zemského hejtmána osobně žádal o pomoc v bojích s Bočkajovci. Podle Karla Stloukala si nejspíše od této doby připravoval půdu pro svůj návrat.⁹⁸ Zpět ke dvoru jej (snad i v důsledku výrazné personální krize) povolal císař, a tak v říjnu 1606 Lichtenštejn do Prahy odcestoval znovu v dosti odlišné pozici. Byl jmenován skutečným nejvyšším hofmistrem a prezidentem říšské tajné rady s neomezeným přístupem k císaři.⁹⁹ Ještě rok souběžně zastával též funkci zemského hejtmána, ale právě v době jeho druhého pražského působení zřejmě zesílil význam jeho zástupce, místohejtmána Ladislava z Lobkovic.¹⁰⁰ Postupně se v bratrském sporu mezi Rudolfem II. a Matyášem přiklonil na stranu arciknížete. 23. července 1607 rezignoval na své funkce, ale teprve po přijetí demise císařem mohl 3. září opustit Prahu a odcestovat na Moravu. Ještě na podzim téhož roku se stal členem tajné rady arciknížete Matyáše.¹⁰¹ V následujícím roce se on a Karel starší ze Žerotína stali hlavními aktéry moravského povstání roku 1608.¹⁰² Uzavření tzv. Libeňské smlouvy (25. června 1608) přineslo Matyášovi vládu nad Moravou, Dolními i Horními Rakousy, Uhrami, ale také jednoznačný příslib

97 K obnovení katolické duchovní správy došlo až v roce 1622. WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften* I/2. Brünn 1857, s. 11–12, viz též KOKOJANOVÁ, Michaela. Karel z Lichtenštejna a Prostějov. In: FRANCEK, Jindřich – ŠIMEK, Tomáš (eds.). *Rekatolizace v českých zemích*. Pardubice: Městský úřad Jičín, 1995, s. 119–124, zde s. 120; nověji též: „Laus tu sit atque felix!“ Auf und Ab der Koexistenz zwischen Karl von Liechtenstein und den Proßnitzern. In: VAŘEKA, Marek – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.). *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmischen Krone*. Ostrava: Philosophische Fakultät der Universität Ostrava; Vaduz: Liechtensteinisches Landesmuseum, 2013, s. 295–310, zde s. 305.

98 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 60.

99 Tamtéž, s. 60; viz též STLOUKAL, Karel. Karel z Lichtenštejna, op. cit., s. 416–419; STARÝ, Marek. „Ich sehe keinen braveren Landeshauptmann als Herrn Karl von Liechtenstein“, op. cit., s. 90–91.

100 KNOZ, Tomáš – KUNDRÁTOVÁ, Miroslava – DVOŘÁK, Jan. Holešov za třicetileté války a po jejím skončení. In: FIŠER, Zdeněk (ed.). *Holešov: město ve spirálách času*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2018, s. 75–122, zde s. 77.

101 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 60–61.

102 Více VÁLKA, Josef. *Dějiny Moravy*, op. cit., zejm. s. 86–87.

nástupnictví. Karel z Lichtenštejna za svou podporu získal od Matyáše v prosinci 1608 dědičný knížecí titul.¹⁰³

Překotné události vyžadovaly velkou aktivitu i značnou mobilitu, jako by na reprezentaci a zábavu nezbývalo dost času. Jde sice o nadsázku, ale Lichtenštejnův odjezd do Prahy roku 1606 odpovídá době vydání Zangiova svatebního moteta ve Vratislavi, přičemž v následujícím roce Zangius prokazatelně pobýval delší dobu v Gdaňsku. V této době se tedy Lichtenštejn musel obejít bez svého kapelníka. Možná jej ale vůbec nepostrádal.

4.4 Prostějovské inventáře lichtenštejnské sbírky z let 1607 a 1608

Inventáře lichtenštejnských hudebnin a hudebních nástrojů, datované vždy k 1. lednu 1607 a 1608 na prostějovském zámku, představují pozoruhodné svědectví o bohatém, ale z hlediska trvání spíše krátkém hudebním dění na dvoře nejbohatšího moravského velmože. Rozsáhlá sbírka hudebnin nevznikala postupně, organicky dle provozních potřeb souboru, ale téměř najednou: s několika málo pravděpodobnými výjimkami byly hudebniny získány formou jednorázového nákupu samotným kapelníkem Zangiem ve Vídni.¹⁰⁴

Po rozsáhlé sbírce není ani stopy. Bez výsledku zůstal průzkum knihovních katalogů zámeckých knihoven, nejrůznějších soupisů hudebních pramenů i katalogu antikváře Hanse Petera Krause (1907–1988), který v roce 1949 odkoupil od knížete z Lichtenštejna velkou část knihovny a poté fond rozprodával již ve Spojených státech amerických.¹⁰⁵ Především velkoformátové hudební tisky by

103 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 61. Podrobně viz BRŇOVJÁK, Jiří. Primi oder ultimi inter pares? Zum Titularaufstieg der Liechtensteiner im 17.–18. Jahrhundert (aus der Sicht der Länder der böhmischen Krone). *Studia historica Brunensia* 2017, 64, č. 1, s. 95–122, zde s. 98–100.

104 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, F 52 (nefoliováno, oddíl Musik, složka Nr. 16 /1607/ a Nr. 17 /1608). Ve své materiálové edici k monografii o Karlovi z Lichtenštejna Herbert Haupt publikoval inventář z 1. ledna 1608 a několik zásadních excerpt z lichtenštejnských účtů. Vzhledem k rozsáhlosti jeho edice je celkem pochopitelné, že se autor nevyhnul některým pochybením. Ve Vídni zakoupené hudební tisky nestály 24, jak uvádí Haupt, ale 124 zlatých; což také lépe odpovídá rozsahu sbírky dle dochovaných inventářů. Z nepochopitelných důvodů Haupt editoval inventář datovaný k 1. lednu 1608, ačkoli téměř identický, o rok starší dokument, je uložen v tomtéž kartonu. V edici inventáře pak Haupt zaměnil u nesvázaných motet počty hlasů. Namátková excerptce dalších pramenů, jako je volná korespondence a kopiáře Karla z Lichtenštejna, však až na jednu výjimku zatím nepřinesla nové poznatky, viz LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, Handschriftensammlung (Hs), Nr. 268 a 915. Tamtéž, F 478 (korespondence). Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, rkp. č. 635 (kopiář korespondence zemského hejtmána Karla z Lichtenštejna z března až září 1604).

105 BOHATTA, Hanns. *Katalog der in den Bibliotheken der regierenden Linie des fürstlichen Hauses von und zu Liechtenstein befindlichen Bücher aus dem XVI.–XX. Jahrhundert*. Bd. 1. Wien 1931; HOLÍKOVÁ, Pavla. Knihovní fondy liechtensteinské primogenitury a zámecká knihovna v Lednici. *Zprávy památkové péče* 72, 2012, č. 5, s. 338–343. KRAUS, Hans Petr. *A rare book saga*, op. cit., s. 151–155.

byly snadno identifikovatelné dle lichtenštejnského znaku na deskách, díky obsahu by šlo identifikovat i některé rukopisy, zejména z okruhu císařského dvora. Nepřítomnost jakýchkoli zmínek v mladších pramenech nasvědčuje tomu, že sbírka nejspíše zanikla s požárem prostějovského zámku při švédském vpádu roku 1643.¹⁰⁶

Příznačnou výjimku potvrzující pravidlo by mohl představovat německý luteránský kancionál (Frankfurt a. M. 1569), darovaný valtickému farnímu kostelu Karlem z Lichtenštejna roku 1589 (viz výše) a dochovaný ve fondech Emory University Library ve Spojených státech amerických. V tomto případě však není zcela jisté, zda tento kancionál foliového formátu skutečně patřil do sbírky lichtenštejnských hudebnin, zachycených soupisem.

Oba inventáře, sepsané na seskládaných listech papíru do volné složky, jsou uspořádány do pěti základních oddílů: v případě hudebnin inventář rozlišuje svázané (tištěné i rukopisné), nesvázané tištěné (nejdříve moteta, poté madrigaly), moteta Nicolause Zangia a konečně hudební nástroje, kde jsou zvlášť sepsány trumpety.

První část, věnovaná svázaným hudebninám, je typově nejpestřejší. Vedle dvou starších tisků z 16. století – v Benátkách roku 1515 vydaného žaltáře a snad tištěného kancionálu foliového formátu, charakterizovaného bohužel jen vnějšími znaky vazby – se jinak jedná o vesměs na přelomu 16. a 17. století vzniklé tisky a rukopisy.

Zajímavě se jeví již samotné rozlišení dle vazeb. Soudě dle účtů a popisů v inventáři lze předpokládat, že celkem sedm tisků svázal zmíněný mikulovský knihvazač Christoff Bernhardt do červené kůže a nejméně tři z nich opatřil lichtenštejnským znakem na způsob supralibros. Vedle dvou patrně norimberských antologií a dvou mnichovských posthumních lassovských tisků, včetně slavného *Magnum opus musicum*, byly v červené kůži vyvázány i dvě Luythonovy sbírky (*Selectissimarum sacrarum cantionum... fasciculus primus*, 1603 a o rok mladší lamentace) z pražské Nigrinovy officíny.¹⁰⁷ Téhož roku Nigrin vydal také nešporní žalmy pro osm a dvanáct hlasů císařského varhaníka Liberale Zanchi;¹⁰⁸ v tomto případě bohužel inventář nezaznamenává způsob jejich vazby. Protože však Luython i Zanchi patřili mezi hudebníky císařského dvora, je pravděpodobné, že své tisky poslali darem Karlovi z Lichtenštejna z titulu jím zastupovaného úřadu nejvyššího císařského hofmistra.

106 KÜHNDEL, Jan – MATHON, Jaroslav. *Pernštejnský zámek*, op. cit., s. 25.

107 DANĚK, Petr. *Historické tisky vokální polyfonie*, op. cit., s. 118–119. K Luythonovým lamentacím viz studii NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang. Studien zu Carl Luythons Lamentationes (Prag 1604). In: KLEIN, Heribert – NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang – SCHAARWÄCHTER, Jürgen (eds.). *Kirchenmusik in Geschichte und Gegenwart, Festschrift Hans Schmidt zum 65. Geburtstag*. Köln 1998, s. 171–184. Oba pražské Luythonovy tisky jsou dedikovány jiným osobám, v lichtenštejnských účtech (dochovaných od roku 1604) bohužel nejsou doložené případné remunerace za zaslání sbírky. Nicméně Luython si od nejvyššího hofmistra například mohl slibovat vyplacení dosud dlužných plateb z císařské pokladny.

108 DANĚK, Petr. *Historické tisky vokální polyfonie*, op. cit., s. 39–40.

Jediný soubor vyvázaný v červené kůži se předchozím latinským liturgickým dílům vymyká tematicky: podle inventáře jde o devítidílnou sbírku madrigalů Leone Leoniho pro pět až osm hlasů v celkem šesti knihách (s lichtenštejským supralibros). Databáze RISM ani dostupná literatura však odpovídající sbírku neuvádí. Červená vazba by mohla odkazovat k tomu, že se – inventářovému popisu navzdory – jednalo o latinský repertoár, ale ani takové publikace nejsou v Leoniho případě doloženy.¹⁰⁹

Osm tištěných sbírek vyvázaných v bílém pergamenu zahrnuje výlučně madrigalový repertoár: některý z dílů v Norimberku tištěné Lindnerovy antologie *Gemma musicalis* a antverpské madrigalové sbírky (*Il lavro verde, Musica divina, Il vago alboreto*) a pravděpodobně i antverpská vydání madrigalů Marenzia a Mosta pocházejí převážně z devadesátých let 16. století. Z Benátek pocházejí mladší madrigalové sbírky Giovannioho Battisty Galena (sedmihlasý soubor z roku 1598, dedikovaný Rudolfu II.) a především poslední, devátá kniha šestihlasých madrigalů Philippa de Monte z roku 1603, dedikovaná autorem přímo Karlu z Lichtenštejna. Výše uvedená antologie *Il lavro verde* jako jediná chybí v mladším inventáři z roku 1608, podle nejasné poznámky olůvkem byla vzata do Prahy (či zde někomu darována).¹¹⁰

Zbývajících osm položek, nejspíše výhradně rukopisných, se přimyká ještě úžeji k potřebám lichtenštejské muziky i k osobě samotného Lichtenštejna jakožto zastupujícího a od roku 1607 skutečného nejvyššího císařského hofmistra. Od císařského varhaníka Luythona se v prostějovských inventářích nachází soubor mší pro čtyři, pět a šest hlasů (v celkem devatenácti složkách) a samostatně vyvázaná šestihlasá mše v rukopise foliového formátu.¹¹¹ Luython Lichtenštejnovi zřejmě daroval jak své aktuální pražské tisky, tak dosud nepublikované skladby.¹¹² Lichtenštejn tedy vlastnil podstatné množství tehdy existujícího Luythonova díla a mezi nástroji lichtenštejské muziky navíc figuruje cembalo pocházející od tohoto císařského varhaníka.

109 BOLCATO, Vittorio. *Leone Leoni e la musica a Vicenza nei secoli XVI-XVII: catalogo tematico*. Venezia 1995. V prostějovských inventářích poměrně hojně se vyskytující termín *opera* označuje počet dílů dané publikace, nikoli však faktický počet svazků, který souvisí spíše s počtem hlasů dané sbírky.

110 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, F 52, složka Nr. 18.

111 Luythonovy mše byly publikovány až v roce 1609 v tisku *Liber primus missarum*, který obsahuje celkem devět mešních ordinárií pro tři až sedm hlasů. Přehled Luythonových mší podává COMBERIATI, Carmelo Peter. *Late Renaissance Music at the Hapsburg Court*. New York: Routledge, 1997, s. 70–71. Prostějovské inventáře bohužel neuvádějí incipity jednotlivých mší; v této souvislosti stojí za zmínku inventář hudebnin z Jablonného v Podještědí z roku 1664, zmiňující odjinud neznámou Luythonovu čtyřhlasou mši *super Mittit ad virginem*. MAŇAS, Vladimír. Hudební inventáře farního kostela v Jablonném v Podještědí (1664 a 1715). *Opus musicum* 2017, roč. 49, č. 6, s. 29–39.

112 Nabízí se možná paralela s německými písňovými sbírkami (tiskem i rukopisy), které Zangius věnoval Janu Divišovi ze Žerotína.

O osobní dar mohlo jít také v případě šestihlasých lamentací Philippa de Monte, které zřejmě nikdy nevyšly tiskem. Aktuálně jsou známy pouze čtyři hlasy z těchto lamentací z konvolutu bohemikální proveniencí ze soukromé Fales Library v New Yorku.¹¹³ Zbylé čtyři sbírky nelze blíže identifikovat, jsou vyvázané vesměs rozdílným způsobem (dvakrát jde o obálku z již použitého pergamentu), přesto zaujme určení pro osm hlasů v případě mší, motet i světských canzonet. K tomuto souboru náleží konečně i rukopisná sbírka explicitně instrumentálních kusů pro čtyři až šest hlasů (*allerley geschribne intrada und galiarten*).

Samotné svázání výše uvedených sedmi hudebních sbírek včetně přivezení samotného knihvazače obnášelo patnáct zlatých, takže je možné, že od dalších zásahů bylo upuštěno už jen kvůli vysokým nákladům, vyvázání vybraných hudebnin však mohlo souviset také se skutečností, že se jednalo o osobní dary, prestižní nebo často užívané tisky.

Podrobnější rozbor početného souboru nesvázaných hudebních tisků odpovídá předpokládanému jednorázovému nákupu ve Vídni, a tedy i tehdejší knihkupecké nabídce.¹¹⁴ Tisky z doby po roce 1604 se zde vůbec nevyskytují, k nejmladším sbírkám patří příznačně například Haußmannovy *Neue Intradén* (Nürnberg 1604).

V souboru liturgických skladeb figuruje celkem 46 sbírek (moteta, mše, magnificamina, žalmy, introity), v oddíle světských skladeb šestnáct sbírek – navzdory nadpisu madrigalia jsou právě sem zařazeny zmíněné Haußmannovy *Intrády*. Jde výlučně o tisky německých a italských oficín. Světský repertoár zde zastoupený se zdá být výhradně italský, překvapivá je absence oblíbených světských německých písní, mezi jejichž hlavní autory patřil právě Zangius. Z hlediska autorů zde dominuje okruh skladatelů císařského dvora (Kerle, Regnart, de Monte); v některých případech inventář zřejmě dokládá existenci dnes již neznámých tisků, jako je tomu v případě čtyřhlasé světské sbírky císařského varhaníka Zanchiho.

Sbírka motet pro šest hlasů, uvedená pod jménem Philippa Schoendorffa, by se mohla vztahovat ke gratulačnímu sborníku pro císařského almužníka a představeného sboru císařské kaple Jacoba Chimarrahaea s titulem *Odae suavissimae*, vydaného nejspíše Jiřím Nigrinem v roce 1602 (jistě mezi lety 1601 a 1606). Císařský trubač Schoendorff tuto sbírku pro pět (5 motet) a šest hlasů (29 motet) připravil redakčně, napsal dedikaci a podílel se na ní i autorsky.¹¹⁵

113 Viz New York University, Fales Special Collections, Bobst Library, Ms. A1. O tomto prameni informoval podrobněji BOORMAN, Stanley. "A New Source, and New Compositions, for Philippe de Monte." In: DELAERE, Mark – BERGÉ, Pieter (eds.). "Recevez ce mien petit labeur": *Studies in Renaissance Music in Honour of Ignace Bossuyt*. Leuven: Leuven University Press, 2008, s. 35–48. K Luythonovým a de Monteho lamentacím viz též HONISCH, Erika Supria. *Sacred Music*, op. cit., s. 201–204.

114 Srovnej velmi podobný sortiment doložený v pozůstalostním soupise krakovského knihkuppe z roku 1602. CZEPIEL, Tomasz. Zacheus Kesner, op. cit.

115 Ke sborníku a určení jeho proveniencí a vydání viz JAKOUBKOVÁ, Petra. *Typografie hudebních tisků Jiřího Nigrina*. Diplomová práce Ústavu hudební vědy FF UK. Praha 2014, s. 46–48. Základní studií

Přibližně 64 zlatých vydaných dle lichtenštejnských účtů za nástroje z Benátek a z Vídně zcela jistě nepokrylo nákup celého instrumentáře, ačkoli další výdaje nejsou v účtech zaznamenány. V inventáři z roku 1607 je olůvkem připsán pozoruhodný přírůstek (*ein instrumentum von Caroli Luython*),¹¹⁶ jinak se instrumentář mezi roky 1607 a 1608 proměnil jen minimálně, přibyla jen jedna viola da gamba.¹¹⁷

Z klávesových nástrojů tak měl soubor k dispozici cembalo, regál a dva virginy. Největší skupinu představují dechové nástroje: mezi nimi sedm trombónů, dulcian a celkem 23 různých typů cinků. Pro plenérové hraní se užívalo zejména dvouplátkových dechových nástrojů s průrazným zvukem – šalmaje, krumhornů, pumortu a raketlu.

Jednoznačná orientace lichtenštejnské muziky na dechové nástroje je zjevná při porovnání s kolekcí houslí a viol, i tak je však jejich počet vysoký: tři diskantové, tři tenorové a jedny pětistrunné basové housle; pět, resp. šest viol da gamba. Zarážející je také množství trumpet (24), zapsaných společně se dvěma tympány a potřebným příslušenstvím (štrápe, taftové závěsy pod trumpety s lichtenštejnským erbem etc.) ve zvláštním seznamu.

Zaráží úplná absence strunných drnkacích nástrojů, přestože v lichtenštejnských službách působil loutnista Petr Kapoun, pro něž byly zakoupeny struny. Tyto nástroje ostatně chybějí také v instrumentáři z Kasselu (1573) či z Hechingen (1609) a také rožmberský inventář 1610 zachycuje jen čtyři polámané loutny. V souvislosti s podrobným soupisem instrumentalistů berlínské kurfiřtské kapely z roku 1613 (inventář bohužel není doložen), kde hráči na strunné nástroje představují důležitou podskupinu, se vnučují otázky ohledně provozovací, a tedy i soupisové praxe: nebyly právě loutny a příbuzné nástroje často vlastním majetkem hudebníků?

V souvislosti s nesmírně bohatým fuggerovským inventářem z Augšpurku (1566) vznikl stručný přehled četnosti nástrojů v jednotlivých skupinách (dle kategorií

k tématu zůstává NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang. Die musikalische Festschrift für den Direktor der Prager Hofkapelle Kaiser Rudolfs II. 1602. In: DAHLHAUS, Carl (ed.). *Bericht über den Internationalen Musikwissenschaftlichen Kongress Bonn 1970*. Kassel 1971, s. 520–522, nověji včetně novějších poznatků Niemöllerových viz SILIES, Michael. *Die Motetten*, op. cit., s. 235–239.

Velmi pravděpodobně se stejný gratulační sborník objevuje v dodatcích (identifikované položky pocházejí z let 1600 až 1606) inventáře hudebnin v Hechingen, založeného roku 1597: *Nr. 93 Mer 6 uhn eingebundene bücher, so dem elimosinario zu brag sein deferirt worden*. Nejbližší datovatelné sbírky v dodatcích inventáře pocházejí z roku 1600, viz SCHMID, Ernst Franz. *Musik an den schwäbischen Zollernhöfen der Renaissance*, op. cit., s. 570. Sám E. F. Schmid však danou položku chybně interpretoval jako hudebniny zprostředkované v roce 1597 císařským kaplanem Chimarraeem z Prahy. Zmiňuje sice Schoendorffem editovaný sborník, ale datuje jej dle Eitnera až k roku 1610, proto si tyto dva údaje nespojí. SCHMID, Ernst Franz. *Musik an den schwäbischen Zollernhöfen der Renaissance*, op. cit., s. 550.

116 KOCZIRZ, Adolf. Zur Geschichte des Luython'schen Klavizimbels. *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* 1908, 9, č. 4, s. 565–570 (1907–8), 565–70. Důležité doplňky viz SMIJERS, Albert. *Karl Luython*, op. cit., s. 31.

117 Oproti tomu nákup nástrojů (celkem devět dechových nástrojů, trumpety, pozouny, cink) z Norimberku roku 1611 představuje značný přírůstek k rožmberskému inventáři (1610), viz faksimile u FREEMANOVÁ, Michaela – FREEMAN, David. *Rare instruments*, op. cit., s. 249.

užitých ve fuggerovském inventáři: drnkací – klávesové – dechové – smyčcové nástroje). V rámci dobové inventářové praxe v ní především dechové nástroje figurují v rámci souborů (*Stimmwerck*).¹¹⁸ To odráží jak provozovací praxi ansámblové hry s využitím nástrojových rodin, tak užívání stejných typů nástrojů v různých laděních. Zejména v případě cinků a fléten jde často také o společné uložení (futrály).

Studované inventáře se týkají velkých aristokratických sbírek, spojuje je vcelku obvyklá struktura rozlišení jednotlivých typů: struktura užitá v případě mimořádně fuggerovského bohatého instrumentáře z roku 1566 se objevuje i v případě většiny dalších rozsáhlejších inventářů v následujícím pořadí skupin.¹¹⁹ Ve významných kulturních ohniscích se hudební nástroje vyskytovaly též jako součást kunstkomy (císařský dvůr v Praze,¹²⁰ Ambras 1596),¹²¹ ať už z hlediska mimořádnosti užitých materiálů (drahé kovy, slonovina etc.) či nástroje mimořádné konstrukční náročnosti (automatofony, chromatické cembalo a další). Reprezentační rozměr nicméně nepostrádá ani samotný instrumentář,¹²² ať už z hlediska množství či kvality nebo příslušenství jednotlivých nástrojů: v lichtenštejském případě jde především o mimořádně rozsáhlé a nákladné textilní doplňky trumpet v podobě střapců a závěsů.

S výjimkou nákladných loveckých rohů,¹²³ se z doby Karla Eusebia z Lichtenštejna (1611–1684) nedochovaly zřejmě žádné soupisy, které by se podobaly inventářům z Prostějova z let 1607 a 1608. O tom, že tato původní bohatá sbírka hudebnin a hudebních nástrojů nejspíše zanikla v době třicetileté války, kdy byl vypálen i prostějovský zámek, nepřímě svědčí i inventář lichtenštejské garderoby z roku 1658. Alespoň prostřednictvím nezbytných ozdobných doplňků je takto doložena existence souboru trumpet a tympanů („*14 trompeten und heerpauken fahnen von schwarzen topeltaffet, darauf das l. wappen und flamme gemahlet*“), podstatně skromnějšího než v případě staršího prostějovského souboru.¹²⁴

118 TREMMEL, Erich. *Musikinstrumente*, op. cit., s. 62.

119 K soupisu nástrojů viz SCHAAL, Richard. *Die Musikinstrumenten-Sammlung von Raimund Fugger d. J. Archiv für Musikwissenschaft*, 1964, 21 (3/4), s. 212–216. Traktáty o hudebních nástrojích z 16. a 17. století podobná rozdělení neobsahují, viz KURFÜRST, Pavel. *Organologie (propedeutika, exemplifikace)*. Hradec Králové: Georgius, 1998, s. 35–39.

120 NIEMÖLLER, Klaus Wolfgang. *Musikinstrumente in der Prager Kunstkammer Rudolfs II. um 1600*. In: SCHLÄDER, Jürgen – QUANDT, Reinhold (eds.). *Festschrift Heinz Becker zum 60. Geburtstag am 26. Juni 1982*. Laaber: Laaber, 1982, s. 332–341.

121 TREMMEL, Erich. *Musikinstrumente*, op. cit., s. 65.

122 Viz rozlišení běžně užívaných nástrojů a raritních objektů kunstkomy v Ambrasu; TREMMEL, Erich. *Musikinstrumente*, op. cit., s. 65.

123 HAUPT, Haupt. *Von der Leidenschaft zum Schönen. Von der Leidenschaft zum Schönen. Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein (1611–1684)*. Bd. 2 Quellenband. Wien – Köln – Weimar 1998, s. 415–416.

124 Tamtéž, s. 387. Bezpochyby jde většinově o smuteční závěsy, pořízené v souvislosti s pražskými exekcemi za zesnulého Karla z Lichtenštejna, viz *item in 13 trometen fanen guldene und silberne wappen sambt flammen undt umb einen guldenen strich zu mallen, von einem stuckh 6 fl. r.* (1628), Tamtéž, s. 11–12.

Početní zastoupení jednotlivých nástrojových skupin v inventářích aristokracie

Lokalita: ^a	Augšpurk 1566	Kassel 1573	Štýrský Hradec 1577	Ambras 1596	Madrid 1602	Prostějov 1607	Hechingen 1609	Třeboň 1610
drnkací	140	-	2	8	15	-	-	4
klávesové	10	3	1	4	11	3	7	6
dechové	217	66	153	180	137	65	54	90
smyčcové	20	16	27	37	25	13	14	53

Pozn.: Koncepte tabulky a data k prvním čtyřem lokalitám převzaty ze studie TREMMEL, Erich. *Musikinstrumente*, op. cit., s. 65, k Hechingen viz SCHMID, Ernst Franz. *Musik an den schwäbischen Zollernhöfen der Renaissance*, op. cit., s. 529, k Třeboň viz FREEMANOVÁ, Michaela - FREEMAN, David. *Rare instruments*, op. cit., s. 237-260, faksimile s. 247-249.

4.5 Zánik souboru a hudebníci na dvoře prvního knížete z Lichtenštejna

Zatímco poměrně velké množství jmen a údajů v účtech z let 1604–1606 svědčí o tehdejší aktivitě lichtenštejnského ansámblu, pro následujících léta nelze jeho činnost vzhledem k absenci lichtenštejnských účtů za období 1607–1609 rekonstruovat.¹²⁵ Soudě dle inventářů hudebnin a hudebních nástrojů, datovaných vždy k 1. lednu roku 1607 a 1608 na prostějovském zámku, se celá sbírka během roku prakticky nerozrostla, spíše stagnovala. Určitým vodítkem tak zůstávají Zangiovy neklidné a dosud ne zcela objasněné osudy.

Po definitivním odchodu z Gdaňsku zamířil Zangius zpět do Prahy, kde je jeho přítomnost doložena i v následujících letech. V září 1609 se s velkou pravděpodobností zúčastnil svatby Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna a Bohunky ze Žerotína na zámku v Rosicích. V březnu 1610 zprostředkoval zapůjčení lichtenštejnských hudebníků Janu Diviši ze Žerotína, z jehož dopisu zároveň vyplývá, že více jich kníže z Lichtenštejna neměl v danou chvíli k dispozici. S nimi pak sám muzicíroval na zámku v Židlochovicích, kde Žerotín hostil knížete Jana Jiřího Krnovského.¹²⁶

¹²⁵ Podrobný přehled o dochovaných účetních knihách Karla z Lichtenštejna podává HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 125.

¹²⁶ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Rodinný archiv Žerotínů Bludov, inv. č. 392, fol. 54.

Karlovi z Lichtenštejna se nepodařilo zvítězit nad jeho zásadním konkurentem, vídeňským biskupem Khleslem, a nahradit jej v roli Matyášova favorita. V dubnu 1609 se proto vzdaluje od Matyášova dvora a vrací do své rezidence v Lednici. V následujících letech se věnuje především vlastním držávám, ale pěstuje také kontakty s nespokojenými členy stavovských obcí Moravy a sousedních zemí, a to v úzkém kontaktu s Karlem starším ze Žerotína.¹²⁷ Nouze o hudebníky na lichtenštejnském dvoře, naznačená v dopise Jana Diviše ze Žerotína, souvisí s postupnou, avšak výraznou personální proměnou dvora, který po Zangiovi opouští i další profesionální hudebníci. Je však třeba mít na paměti torzovitost dochovaných pramenů a také úskalí jejich interpretace.

V lednu a únoru roku 1610 byl podle lichtenštejnských účtů naposledy vyplácen již zmíněný hudebník Ludwig Raidl.¹²⁸ Jednorázově se téhož roku v červenci připomíná ještě Petr Kapoun, tentokrátě však s odměnou 15 zlatých za „sestavení souboru“ („so er der musica zustellen soll“), s největší pravděpodobností tedy sám Kapoun připravil hudební složku k nějaké slavnosti či jiné příležitosti.¹²⁹ Kníže v té době tedy už neměl stálý hudební soubor, jen několik hudebníků. Pro konkrétní příležitosti tak bylo nutné zorganizovat příležitostný ansámbl nebo si snad najmout cizí, protože k 18. srpnu 1610 je v účtech zaznamenána odměna pro hudebníky knížete Jindřicha Julia Brunšvického ve výši desíti tolarů (tj. 12 zlatých).¹³⁰

V druhé dekádě 17. století lze personální složení lichtenštejnského dvora sledovat z nové perspektivy. Kromě účetních knih se totiž dochovaly také dva dvorské seznamy, pocházející s největší pravděpodobností z let 1612 a 1616. Z původně početné skupiny hudebníků zůstali na lichtenštejnském dvoře po roce 1611 zřejmě jen Vít Křístek (Kristek),¹³¹ Jiří Slavíkovský (jako komorníci byli oba vypláceni

127 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 61, 356.

128 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1610), fol. 14r: [3. leden] *dem Ludwig Raidl so bey Ihr fürstl: gn: für einem Musicanten gedient undt abgefertiget worden lauth der mit ihme gehaltenen Abraüttung auszahlt 52 fl. 20 kr.*; fol. 70r: [3. únor] *dem Ludwig Raidl, welch sich bey ihro f. g. für einen Musicanten gebrauchen lassen über seine besoldung geben, so ihme f. g. zehren lassen 12 fl. 60 kr.* Nepodařilo se jej dosud dohledat ani v dalších dostupných pramenech a literatuře.

129 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 172, Nr. 164 (1610). Do následujícího roku 1611 spadá poslední doložený kontakt Zangia s Lichtenštejnem: 29. května téhož roku mu byla z příkazu Maximiliána z Lichtenštejna (avšak z pokladny jeho bratra Karla) vyplacena odměna 50 zlatých a 20 krejcarů; tamtéž, s. 174. Není zřejmé, co bylo důvodem této platby, Zangiova vídeňská sbírka trojhlasých německých písní z téhož roku je však dle dedikace datována až k 1. listopadu.

130 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 76 (1610), fol. 71v (*dem Petter Capaun aus bevehl Ihrer f. g. vor der Musica zustellen soll geben*), 72r (*des herzogen von Braunschweig Musica*), fol. 74v (k 30. dubnu 1610): *dem Peter Capaun so er weg Ihrer f.g. in eine Closter zu Wien geben auf derselben g: bevelch verriacht 3 fl. 42 kr.*

131 Nejspíše právě jemu bylo roku 1611 vyplaceno 10 zlatých na trumpetu a struny k houslím, viz HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 174.

ještě v roce 1617) a zmíněný Mikuláš Rašek (Nicolas Raschek). V letech 1611 a 1615 dostal Vít Křístek nové trumpety. Zatímco ta první pro Vítka *muzikanta* stála i s (houslovými) strunami celkem deset zlatých (trumpeta tedy nejspíše 9), o čtyři roky později mu dal kníže svému *komorníkovi* zhotovit stříbrnou trumpetu v ceně 70 zlatých u vídeňského zlatníka.¹³²

K hudebníkům snad patřili také komorníci Jacob Schmid (k roku 1611 zmíněn jako bývalý) a Valentin Groß (v účtech doložen v letech 1610 až 1613). Pouze díky znalosti jmen hudebníků z účetních knih lze Křístka, Slavíkovského a Raška identifikovat ve zmíněných seznamech hofstaatu. Protože však dřívější hudební tovaryši figurují v účtech vždy jen pod křestním jménem, mohl některý z nich ujít v seznamech dvorského personálu pozornosti. Nicméně oba seznamy uvádějí nám známé hudebníky vždy dohromady: ve starším seznamu (1612) jsou zařazeni za komorníkem (*Camerling*) Samuelem Pergerem s platem 100 zlatých a za nimi následuje kuchař (*Kuchlmeister*) Andre Gostrelli s platem 150 zlatých.¹³³ Raškovi tehdy náležel roční plat ve výši 40 zlatých a dalším třem předpokládaným trubačům (mezi Křístkem a Slavíkovským je zde zmíněný Valentin Groß) ve výši 20 zlatých s výdaji na oděv každému po dvaceti zlatých navíc. V mladším, obsáhlejší soupisu figurují výše zmínění tři trubači (chybí jen Groß) mezi příslušníky „*Cammerpartey*“, vřazení mezi holičem a garderobou.¹³⁴ Podstatné je, že ani jeden ze soupisů hofstaatu neobsahuje zvláštní kategorii pro hudebníky, ale nacházíme je zařazené do obvyklé struktury dvora mezi komorníky, dokonce bez identifikace jejich trubačské funkce.¹³⁵

Podobně jako v případě účtů za prádlo či boty může zdánlivě zbytečná prosopografická práce přinést cenné údaje, tím spíše, pokud lze zjištěná fakta kombinovat s dalšími prameny. V případě trubače Mikuláše Raška je známo, že v letech 1614 a 1616 byl zapůjčen k berlínskému kurfiřtskému dvoru, kde jako kapelník tehdy působil Nicolaus Zangius.¹³⁶ K roku 1611 je v lichtenštejnských účtech dvakrát zmíněn bez dalších podrobností bývalý komorník Jacob Schmidt, přičemž hudebník stejného jména se připomíná v souvislosti se Zangiem v Gdaňsku i Berlíně.

132 Tamtéž, s. 174, 205.

133 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, F 47, nefoliováno.

134 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 2, nefoliováno. Viz WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 356–358.

135 WINKELBAUER, Thomas. *Fürst und Fürstendiener*, op. cit., s. 357 mylně zahrnuje do struktury knížecího dvora dle vzoru Herberta Haupta orchestr jako poslední, osmou část. Instituce orchestru jako instrumentálního ansámblu se teprve utváří v průběhu 17. století, v raněnovověkých pramenech, zejména v účtech, se tento termín vyskytuje spíše až od 18. století. Soubor instrumentalistů, který působí v opeře, je jako orchestr poprvé označen roku 1702. Teprve Johann Mattheson vztahuje tento termín i na hudební ansámbl v mimodivadelním kontextu, viz jeho pojednání *Das Neu-Eröffnete Orchestre*, Hamburg 1713 a další traktáty. FUKAČ, Jiří. Orchestr. In: FUKAČ, Jiří – MACEK, Petr – VYSLOUŽIL, Jiří (eds.). *Slovník české hudební kultury*. Praha, Editio Supraphon, 1997, s. 664.

136 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 1, s. 36, 100.

Hudebníci na dvoře Karla z Lichtenštejna v letech 1611–1617

1611	1612/1613	1612? soudpis dvora	1614/1615	1616? soudpis dvora	1617
Mikuláš Rašek (Nicolaus Raschek) <i>Cammerjung</i>	■	(◆)	★	◆	
Vít Křístek <i>Cammerjung</i> <i>Vitko musicant</i>	■	(◆)	▼	◆	▼
Tomáš <i>aus der musica</i>			✦ (?)		
Valtin Groß <i>Cammerjung</i>	●	(◆)			
Jiří Slavíkovský <i>Cammerfchreiber</i>	●	(◆)	○	◆	▼
Jacob Schmid bývalý <i>Cammerjung</i>					

Vysvětlivky: ■ Trommetter ◆ Cammerpartey ★ Trumetter ▼ Cammerdiener ● Undercammer
✦ Jung ○ bez označení funkce

Původně trubač Jiří Slavíkovský se připomíná ještě v roce 1621 jako český písař v lichtenštejnské kanceláři, dle účtů však už v následujícím roce zemřel.¹³⁷ Ve dvacátých letech 17. století se doložené hudební výdaje týkají téměř výhradně varhaníků (pro léta 1622–1623 je doložen jako varhaník Georg Sigl, k roku 1625 pak Tobias Justinidas). Ojediněle se v lichtenštejnském archivu dochoval dokument o přijetí nového trubače. Hans Rehle zvaný Schweitzer byl opavským měšťanem, a tedy i lichtenštejnským poddaným, kterého kníže roku 1623 jmenoval svým dvorním a polním trubačem a služebníkem.¹³⁸ V roce 1625 byl po dlouhé době znovu odměněn loutnísta Petr Kapoun.¹³⁹

137 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv, H 77 (1621–1622), fol. 17r, 29. ledna 1622 [...] *an statt des Gottseligen Görg Slawikowsky* [...] 70 fl. Dle roku úmrtí jde o jinou osobu než přítele Karla staršího ze Žerotína, viz HAAS, Antonín. *Archiv Žerotínsko-Vrbenský*, op. cit., s. 22, pozn. 127.

138 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 256.

139 HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 1, s. 61, ke Kapounovi HAUPT, Herbert. *Fürst Karl I. von Liechtenstein, Hofstaat und Sammeltätigkeit*, op. cit., Bd. 2, s. 273. Srovnej LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz – Vienna, Hausarchiv,

Dosud známé prameny podporují domněnku, že hudební ansámbl si Karel z Lichtenštejna platil z primárně reprezentativních důvodů, čemuž nasvědčuje také předpokládaná krátká doba existence samotné muziky, vázaná hlavně na dobu Lichtenštejnova hejtmanství; v druhé a třetí dekádě 17. století se v lichtenštejnských písemnostech objevují jen jednotliví hudebníci, pravidelně je placen varhaník. Ani relativně rozsáhlá dochovaná korespondence nenasvědčuje osobnímu zájmu o hudbu a hudebníky. Také v následujících dekádách se v lichtenštejnských písemnostech pochopitelně objevují další trubači, klíčovou otázkou je jejich funkce (navzdory zdánlivě jasnému pracovnímu vymezení trubače) a zařazení v rámci dvorské struktury.¹⁴⁰

H 77 (1623), fol. 49v 6. května (Praha), kategorie *Musica*: *Georg Sigl CamerOrganist 3 fl, Paul Kurzman Accordierer 6 fl*. V předchozím roce bylo za zřejmě jednorázovou hudební produkci (kategorie *Musica*, nespécifikováno) vydáno jednorázově 24 zlatých, bohužel příjemce platby se dosud nepodařilo identifikovat. Tamtéž, (1622), fol. 71v: *Den 18. 11. Adamb (!) Hörman Shakonisch? 24 fl*.

140 MAŇAS, Vladimír. „... viell fürsten halten ein Musica“, op. cit.

